

# II RIIGIKOGU

2. istungjärk. **Protokoll nr. 24 (4).** 1923. a.

**Sisu:** 1. Päewakorra muutmine. — 2. Teadaandmine muudatuste kohta Riigikogu koosseisus. — 3. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta. — 4. Wähemusrahwuste kultuur- ja hoolekande-omawalitsuse ajutise korraldamise seadus — päewakorral. — 5. Alewiseaduse muutmise seadus — I. lugemisel. Wastu wõetud. — 6. Riigiwapi seadus — I. lugemisel. Wastu wõetud. — 7. Tallinna tehnikumi mereinseneer-mehaanika eriosakonna põhikirja §§ 6. ja 7. muutmise seadus — I. lugemisel. Wastu wõetud. — 8. Opetajate seminaaride seadus — III. lugemisel. Wastu wõetud. — 9. Linna- ja alewiwolikogude ning walla- ja maakonnanõukogude wolituste aja kindlaksmääramise seadus — II. lugemisel. Wastu wõetud.

II Riigikogu koosolek 9. oktoobril 1923 a.  
kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 86 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab abiesimees **K.**

**Wirma.**

Sekretäri kohal abisekretäär **J.**

**Wain.**

Walitsuse looshis: välisminister **F.**

**Akel**, haridusminister **A. Weiderman**,

töö-hoolekandeminister **O. Amberg**, sise-

minister **K. Einbund**, sõjaminister **A.**

**Anderkopp** ja haridusministeeriumi kooli-

osakonna juhataja **G. Ollik**.

P ä e w a k o r d :

1. Wähemusrahwuste kultuur- ja hoolekande-omawalitsuse ajutise korraldamise seadus — Riigikogu liigete **J. Tõnissoni** ja **J. Jaaksoni** ettepanek.

2. Alewiseaduse muutmise seadus — omawalitsuse komisjoni ettepanek.

3. Riigiwapi seadus — üldkomisjoni ettepanek.

4. Tallinna tehnikumi mereinseneer-mehaanika eriosakonna põhikirja §§ 6. ja 7. muutmise seadus — hariduskomisjoni ettepanek.

5. Opetajate seminaaride seadus — III lugemisel.

6. Linna- ja alewiwolikogude ning walla- ja maakonnanõukogude wolituste aja kindlaksmääramise seadus — II lugemisel.

7. Awalikkude raamatukogude seadus — II lugemisel.

Koosolek algab kell 5.15 min.

**1. Päewakorra muutmine.** Juhataja **K. Wirma**: Awan Riigikogu koosoleku. Päewakorra kohta on sõna rkl. **Martinsoni**l.

**E. Martinson** (sd.): Kuna awalikkude raamatukogude seaduseelnõu

kohta on just täna veel täiendawat materjaali tulnud, mis wõib wäärtuslik olla, siis, teiste hariduskomisjoni liigetega läbi rääkides, teen ettepaneku seda seadust päewakorrast wälja jätta, selle põhjendusega, et wõimalik oleks hariduskomisjonil nende materjaalide kohta seisukohta wõtta.

**L. Raudkepp** (kristl.): Mina teeksin ettepaneku, et päewakorrast ära jätta kolmas punkt, nimelt riigiwapi seadus, siis oleks komisjonil aega ehk midagi paremat esitada, sest selle riigiwapi kohta on arwamine, et ta ometi ehk ei ole täiesti wastuwõetaw. (W a h e l h ü ü d e d.) Igatahes teen ettepaneku päewakorrast kolmas punkt ära wõtta.

**A. Tamm** (rhws. w.): Mina, kui üldkomisjoni esimees, olen selle seaduseelnõu aruandja. Nüüd tuli mitmel liikmel arwamine, et selle elnõu arutamist wõiks veel edasi lükata, kas nädalaks ehk poolteiseks, et saaks veel Eestimaale wastawamat ainet luua, et seda idealseerida, sest kolm lõwi ei olla mitte wastuwõetawad. Üldkomisjon allub teile. Kuidas teie seda otsustate, kas seda päewakorrast ära wõtta wõi mitte, selle järele peab üldkomisjon siis seda jälle läbiwaatamise alla wõtma.

Juhataja **K. Wirma**: On tehtud kaks ettepanekut päewakorra kohta. Esiteks, rkl. **Martinsoni** poolt — wõtta päewakorrast ära seitsmes päewakorrapunkt, see on awalikkude raamatukogude seadus, ja teine ettepanek rkl. **Raudkeppi** poolt — jätta päewakorrast ära 3. punkt, nimelt riigiwapi seadus. Asun hääletamisele. Kes on päewakorra seitsmenda punkti ärajätmise poolt? (H ä ä l e t a t a k s e.) Nähtawa enamusega on see ettepanek wastu wõetud.

Kes on selle poolt, et 3. punkti päewakorrast wälja jätta. (Hääletatakse.) Nähtaw enamus on wastu. (Wahelhüüe: Palume hääled ära lugeda.) Palun uuesti neid, kes punkt 3. päewakorrast ärajätmise poolt on, kätt üles tõsta ja ülewal hoida kunni hääled ära loetakse. (Hääletatakse, loetakse hääli.) Poolt on 16, wastu 27 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud. Sellega on päewakord kindlaks määratud.

**2. Teadaandmine** Abisekretäär  
**muudatuste** J. Wain: Riigiko-  
**kohta Riigikogu** gust on lahkunud põl-  
**koosseisus.** lumeeste kogude rüh-  
ma liige Hans Soots.

Tema asemele on kutse saadetud sama rühma järgnewale kandidaadile Jaan Eigo'le.

**3. Teadaandmine** Komisjonidesse  
**kommisjonidesse** on antud järgmised  
**antud seaduseel-** seaduseelnõud (loeb):  
**nõude kohta.**

1924 aastal kaitsewäkke wõtmise ja sellest wabastamise seaduseelnõu — riigikaitse komisjoni;

õlle walmistamise ja müügi seaduse täiendamise seaduseelnõu — rahaasjanduse komisjoni;

seaduseelnõu maksude kohta waranduste tasuta ülemineku pealt — rahaasjanduse komisjoni;

kaitsewäelaste tagawarawäkke arwamise seaduseelnõu — riigikaitse komisjoni;

wabatolliladude seaduseelnõu — rahaasjanduse komisjoni;

tempelmaksu seaduseelnõu — rahaasjanduse komisjoni;

Eesti maapanga asutamise seaduseelnõu — rahaasjanduse komisjoni.

**4. Wähemusrah-** J. Jaakson (rhw.):  
**wuste kultuur-** Wähemusrahwuste  
**ja hoolekande-** kultuur- ja hoolekande  
**omawalitsuse** ajutise korraldamise  
**ajutise korralda-** seaduseelnõu on juba  
**mise seadus —** ükskord Riigikogule  
**päewakorral.** esitatud ja Riigikogu

on selle seaduseelnõu andnud arutamisele üldkomisjoni. Juba sel ajal sai teatatud Riigikogu liikme härra Tõnisson'i poolt, et kawatsetakse

teine wastaw eelnõu ette panna. See eelnõu on nüüd ette pandud ja läheb üksikutes asjades esimesest lahku, aga tema põhjened, nagu esimenegi põhiseaduse § 21 põhjal, mis kindlustab vähemusrahwustele kultuur- ja hoolekande asjus autonoomia. Peaasi, milles uus eelnõu lahku läheb, on see, et esimeses eelnõus on kawatsetud oma vähemusrahwuste kultuur- ja hoolekande omawalitsus sisse seada üleriiklikult. Uue eelnõu järele on aga see kawatsetud sisse seada kohaliste linna ja maakonna omawalitsuste juures. On arwatud see tee õigemaks, sest need ülesanded, mis vähemusrahwuslikkudel omawalitsustel täita on, wastawad nendele ülesannetele, mis üleriiklikkudel linna ja maakonna omawalitsustel täita on. Ja sellepärast on loomulik, et ka need asutused asuksid kohalikkude omawalitsuste juures ja töötaksid nendega analoogiliselt ühisel alusel. See on nende ülesannete täitmise juures ka palju parem, sest kui näituseks üleriiklik organisatsioon, mis siin Tallinnas asub. peab nüüd kaugel meie riigi maakondades, näituseks Petserimaal koolisid ülewal pidama, siis on see juba igatahes nende ülesannete täitmise seisukohalt waadates mitte otstarbekohane.

Teised küsimused, milledes lahkuminekud on — on vähem tähtsad ja need tulewad komisjonis arutusele. Mina teen ettepaneku seda eelnõu anda üldkomisjoni.

Juhataja K. Wirma: Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Hasselblatt'il.

W. Hasselblatt (saks.): Meine Herren Abgeordneten! Im Namen der Deutsch-Baltischen Fraktion, habe ich zu Motiven der Abstimmung folgendes zu erklären. Dieses Gesetzprojekt ist übertrieben als ein Projekt, welches die Selbstverwaltung ordnen soll. Vergebens suchen wir in dem Gesetzprojekt nach Selbstverwaltungsorganen. Aber wir finden sie nicht so, wie es im Grundgesetz vorsehen ist. Im Projekte treten uns nur vereinzelte Scheingebilde entgegen für jeden Kreis. Und zwar soll jeder Kreis bestimmen, ob er diese Autonomie annehmen wird oder nicht. Ja, meine Herren, es kann dann passieren, dass der Kreis Pernau z. B. dies nicht annimmt, und wie werden dann unsere Schulangelegenheiten geregelt werden? Meine

Herren, dieses Projekt kann nicht zu einer Selbstverwaltung führen, nur zu einer völligen Zergliederung. Und wir stehen leider vor der Frage, ob hier das Projekt die Wirksamkeit des Grundgesetzes überschreiten will und ob in dieser Lebensnotwendigen Frage das demokratische Prinzip bekannt werden soll. Das Motivenbericht lässt beinahe darauf schließen. Wir werden dafür stimmen, das dies Projekt als Material der Kommission abgegeben wird.

**Juhataja K. Wirma:** Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Seljuin'il.

**J. Seljugin (ven.):** Русская фракция считает этот законопроект несоответствующим параграфу 21-му основного закона, почему он и не может быть положен в основу закона о культурно-автономных организациях национальных меньшинств, но наша фракция будет голосовать за передачу этого проекта в общую комиссию, где докажет его непригодность.

**Juhataja K. Wirma:** Palun neid, kes on selle poolt, et käesolew seaduseelnõu saaks üldkommisjoni antud, kätt üles tõsta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Riigikogu läheb päewakorra järgmise punkti juurde.

##### 5. Alewiseaduse muutmise seadus — I lugemisel.

Oma walitsuse komisjoni aruandja **O. Liigand:** Wabariigi Walitsuse otsuse järele 26. septembrist s. a. on Riigikogule esitatud alewiseaduse muutmise seaduseelnõu, milles ette on nähtud alewiwolikogude liikmete arwu vähendamine. Nimelt oli senni asi nii, et praegumaks wa kerenski-aegse 15. juuli 1917 a. alewiseaduse § 17 järele määras alewiwolikogu liikmete arwu kindlaks maakonnawalitsus järgmisi elanikkude arwusid arwesse wõttes: alewites, milles elanikkude arw alla 100, oli 12 wolinikku; alewites, milles elanikkude arw ulatas 100—900-ni, tuli 12 wolinikule iga järgmise saja elaniku kohta üks wolinik juurde, kunni wolinikkude arw 20-ni tõusis. Alewites, mille elanikkude arw ulatas üle 900, oli ette nähtud, et iga 200 elaniku kohta tuli juurde üks wolinik, senni, kui wolinikkude arw tõu-

sis 40-ni. Üle 40 wolinikkude arw alewites ei tõusnud. Selle tagajärjel oli alewiwolinikkude arw wõrdlemisi suurem, kui linnades. Nii ulatas wähemates linnades linnawolinikkude arw 20—30-ni. Alewid aga, kus wolinikkude arw on alla 30, on meil ainult 5, nimelt: Kilingi-Nõmme, Antsla, Nõmme, Jõgewa ja Wõõbsu. Kõigis teistes alewites on wolinikkude arw 30 ehk üle 30-ne.

Juba wiimaste alewiwolikogude walimiste eel juhti mõnede maakonnawalitsuste poolt selle peale tähelepanu, et alewiseaduse järele walitawate wolikoguliigete arw liig suur on ja see takistab wäga alewiwolikogudes kwoorumu kokkusaamist, sest alewi elanikkudest ja alewiwolikogu liigetest käiwad paljud wäljaspool alewit tööl ja ei saa tarwilisel wiisil wolikogu koosolekutele kokku tulla. Sel ajal aga olid omawalitsuse seaduseelnõud wäljatöötamisel ja arwati, et nende wastuwõtmine mitte pikale ei weni ja sellepärast ei leitud siis ka otstarbekohane olewat seadusega esineda, mille järele alewiwolikogu liikmete arwu vähendada wõiks. Nüüd on aga omawalitsuse seaduseelnõud Riigikogust jälle tagasi wõetud ja on walitsuses ümbertöötamisel, ja teadmata on, millal nad Riigikogu poolt wastu wõetud saawad. Alewiwolikogu walimised on aga ees. Ja nüüd on mõned maakonnawalitsused uuesti soowi awaldanud, et seadusandlikul teel alewiwolikogu liikmete arwu vähendataks. Sedasama soowi on awaldatud ka alewiwolikogude esitajate poolt. Siseministeerium on seda asja läbi kaalunud ja otsusele tulnud, et maakonnawalitsuste soowidele on tarwis wastu tulla ja alewiwolikogu liikmete arwu vähendada. Eelnõus ettenähtud liikmete arw on kõrge küllalt, et kõik rühmad alewiwolikogudes esitatud wõiwad saada. Teiselt poolt ei ole ta niiwõrd kõrge, et ta alewiwolikogude tööd wõiks takistada. Omawalitsuse komisjon on selle eelnõu läbi waadanud ja on põhimõttelikult walitsuse seisukohaga wolinikkude vähendamise asjus ühinenud. Muudetud on ainult pisut wolinikkude arwu kindlaksmääramine, nimelt alewiwolikogu liikmete arwu määramise ühtlustamise mõttes. Kui meie walitsuse eelnõu waatame, siis leiame, et seal on wolinikkude juurdekasw mitmekesine. Nii on ette nähtud, et alewites, kus elanikkude arw on kunni 1.500, seal on wolinikkude arw 15. Siis alewites, mille ela-

nikkude arw ulatab 1.500—2.000, on ette nähtud 500 elaniku kohta 1 wolinik juurde. Järgmises astmes on ette nähtud iga 1.000 elaniku kohta 1 wolinik juurde. Kolmandas astmes on ette nähtud iga 2.000 elaniku kohta 1 wolinik juurde. Edasi on ülemas astmes, kus alewielanikkude arw ulatab üle 5.000, ette nähtud jälle iga 1.000 elaniku kohta 1 wolinik juurde. Omawalitsuse komisjon leidis, et alewiwolikogude wolinikkude juurdekasw peaks ühtlane olema ja sellepärast on selles seaduseelnõus ette nähtud muudatus selles mõttes, et alewiwolikogudes, kus elanikkude arw ei ulata üle 1.500, oleks wolinikkude arw 15 ja alewites, kus elanikkude arw ulatab üle 1.500, seal tuleks iga 1.000 elaniku kohta üks wolinik juurde. Ülemalnimetatud parandusega esitab omawalitsuse komisjon alewiseaduse muutmise seaduseelnõu Riigikogule wastuwõtmiseks ja komisjoni nimel panen ette seda seadust esimesel lugemisel wastu wõtta.

**A. Janson** (wäljasp. rhm.): Rewolutsioonilise klassiwõitluse alusel seiswate töolistehulkade esitajad on alati rõhutanud, et walitsewate kihide suus on sõna „demokraatia“ muutunud lihtsalt sõnakõlksuks, mille taga katsutakse warjata oma haikala instinktsid ja tegelikust rahwawalitsusest, mida demokraatia tähendama peab, ei ole mitte midagi järele jäänud. Wanal ajal linnade, linnriikide juures mõisteti demokraatia all ikka midagi muud, kui praegu. Seal otsustati kõik küsimused rahwa koosolekutel, kuid ka selle küsimuse arutamise wiisi juures leidsid jõukad kihid ikka abinõu, kuidas oma wäikese kildkonna tahtmist rahwa tahtmisena wälja anda. See kõige mõjuwam abinõu oli rahakott. Aastasadade ja tuhandete jooksul on demokraatia mõiste ewolutsioneerunud, aga iga ewolutsioon tähendab oma lähtekoha eitamist teatawas mõttes. Meie aja demokraatia on muutunud rahwaesitajate demokraatiaks, nagu härra Linnamägi komisjonis tähendas, kes ei ripu oma walijatest, kellel ei tarwitse anda mingisugust aru oma walijatele, ja kelle tegewuse kohta wõib protesteerida ainult walimiskastide juures.

Eesti demokraatia on kõigest 5 aastat wana, kuid lugedes „Päewalehti“ ja „Kajasid“, näete, kuidas nutetakse meie demokraatia „noorusrumaluste“ üle. Üks selle demokraatia noorusrumalusest olla

meie walimisseadus, ning leitakse tarwiliku olewat üldist walimisseadust piirata. Kuid see nutulaul ei ole mitte nüüd päewakorrale kerkinud, see on natukene wanem juba. Minewal aastal esitati uus omawalitsusseaduse eelnõu. Arutades seda seaduseelnõu nägime, et demokraatiast ei olnud siin järele jäänud teps mitte midagi. Tegelikult pidi walitsema demokraatlikul wiisil tehtud walimiste abil walitsema pandud siseminister ja kõik omawalitsuse asutused oleks tegelikult muutunud nukukesteteatriks. Siseminister istub Toompeal ja tõmbab traati ja selle traadi järele tantsib linnapea, siis tõmbab traati linnapea ja tantsib linnawalitsus, ning siis tõmbab traati linnawalitsus ja linnawolikogu käib koos ning tõstab käsi. Oleks jäetud selle seaduseelnõu järele siseministrile, linnapeale ja wallawanematele õigus igale kodanikule 60 sirakat anda, siis oleks endine sillakohtu seadus käes olnud. (J. Temant (põl.): Mõnelegi mehele oleks seda tarwis, tema pikkuse peale waatamata. Th. Tallmeister (rhws. w.): Niiwiisi tehakse Wenemaal.) Kui asuda käesolewa seaduse juurde, siis tekib küsimus, miks nõutakse alewiwolikogu liikmete arwu wähendamist. Aruandja korras ka sedasama seletust, mis andis oma seletuskirjas Wabariigi Walitsus, — et alewiwalitsused praeguse arwu wolinikkude juures ei saa kwoorumij kokku. Kas siis alewite territooriumid niiwõrd suured on, kas nad sadade wõi tuhandete wers-tadeni ulatawad, et ei saa kuidagi kwoorumij kokku? Põhjus olla see, et suurem osa alewielanikka käia wäljaspool alewit töö ja sellepärast olla raske kokku tulla. Kuid ma arwan, et proportsioon jääb ikka endiseks, mida nõutakse selleks, et wolikogu koosolek oleks seaduswõimuline. Ja mida wähemaks teie wolinikkude arwu teete, seda wähem on wõimalus kwoorumij kokku saada. Teine põhjus olla see, et praegune alewiwolinikkude arw ei pida wästama linnawolikogu wolinikkude arwule. Ma arwan, see ei wõi sugugi põhjenduseks olla, sest linnawolinikkude arw ei wasta ka sugugi riigiwolinikkude arwule. Siis seadke juba ühetasaselt sisse igal pool, algades Riigikoguga, lõpetades alewi- ehk wallawolikogudega üks ühtlane kindel esitusnorm, ütleme 5 tuhande pealt üks esitaja, siis oleks wähemalt kooskõla olemas.

Tegelik tagamõte aga, mis õieti selle seaduse välja kutsunud on, on töörahwa-esitajatele selge. Siin tahetakse seda kätte saada, et meie alewiwolikogud oleks ainult esitajate koguks, kellel oma esitajatega ühendust pidada wõimalik ei oleks. Iseenesest arusaadaw, et käesolew seadus on ikkagi terawa otsaga tööliste wastu sihitud, eriti nende wastu, kes alewist eemal tööl käiwad, aga mitte mõne üksiku alewisaksa wastu, kellel kindel eluase ja kindel äri alewis on. Wäikesi töörahwa esitusi, kuigi nad selle kärbitud walimiswiisi juures peaksid wolikogusse pääsema, on härrasmeestel kergem oma mõju alla saada kui suuri rühmi, kes walitajatega tihedamalt kokku puutuwad. Peale selle on wäikesi rühmi palju kergem likwideerida, — ei ole sugugi waja 115-lisi protsessisid wabritseerida; palju kergem on ühe ja kahe protsessi alustada. (Siseminister K. Einbund: See on õige.) Selles mõttes on tema palju wastuwoetawam siseministrile, kui endine seadus. Rewolutsioonilised töörahwakihid ei ole iialgi lootust jaganud parandada oma seisukohta demokraatlikul teel walitud esituste läbi, rääkimata sellest, et nad pole demokraatlikkudest walimistest iialgi ebajumalat teinud. Panen ette seaduseelnõu tagasi lükata.

Juhataja **K. Wirma**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **O. Liigand**: Eelkõneleja Eestimaa töörahwa ehk õigem ütelda kommunistliku partei esitaja näitab jällegi kord, kui iseäralikult tema just töörahwa huwidest aru saab. Ma juba ennemalt tähendasin, et suur osa alewiwolikogu liikmeid ei saa mitte korralikult ilmuda alewiwolikogu koosolekutele, sellepärast, et nemad peawad väljaspool alewit tööl käima; need on just elanikkude kehwm osa, töölised. Jõukam osa alewi elanikkudest on alati korralikult wolikogus. Just see kehwa kiht, kelle esitajaks eelkõneleja ennast ikka püüab nimetada ja tema partei, need ei saa alewiwolikogu koosolekutele korralikult ilmuda. Nüüd ei saa mina aru, mis eelkõneleja soowib. Nähtawasti seda, et selle elanikkude kihi esitajad, kelle kasusid tema ütleb kaitswat, et need ei saaks mitte alewi majapidamise juhtimisest osa wõtta, see oleks karuteene... (Wahelhüüepahemalt poolt: See oleks meie omateada.) iseäraline teene töörahwa

wastu ja selles mõttes, siis just selle töörahwa, alewi kehwmate elanikkude ja nende esitajate huwides on see seaduseelnõu praegu ette pandud. Ma toetan eelmist ettepanekut — seadust I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **K. Wirma**: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus I lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

## 6. Riigiwapi seadus Üldkommissjoni aruandja

— I lugemisel.

**A. Tamm**: Wäga austatud Riigikogu liikmed! On olemas traditsioon, millest riigid siamaani ei ole loobunud ja millest ka meie wäike wabariik, kui ta tahab teiste riikidega wahekorda alal hoida, ei saa loobuda, see on wapi tarwitamine. Konwentsiooni, saatkonna paberite peale tuleb pitser wajutada ja kui pitser on tühi koht, siis ei täida ta oma ülesannet. Riigil peab olema — embleem. Igal riigil on oma embleem olemas, siis arusaadaw, et Eesti riik pidi ka sellele seisukohale asuma ja omale embleemi walima.

Riigiwapi seaduseelnõu ja kujutuste väljatöötamine on juba kauemat aega tööd wõtnud walitsuselt ja ka üldkommissjonilt. Kuulutati välja wõistlused, kunstnikud esitasid oma töid ja nende hulgast walis Wabariigi Walitsus 1) 5 kawandit, neist 3 esitawad riigi kotkast mitmel kujul. Üks kawand on siis wikingite laew ja wiies on kilp, mille peal on kujutatud 3 sinist leoparti. Arwesse wõttes, et meil juba kolm leoparti on olemas Eesti kubermangu wapis ja seda, et see üldkommissjon pidi eelmise üldkommissjoni tööd jätkama ja seal oli juba palju tööd tehtud ja walitsus asus ka sellele seisukohale, siis wõttis üldkommissjon selle suureks wapiks: kuld kilp kolme sinise leopardiga ümbritsetud tammelehtedest. Kui meie pärja ära wõtame, siis saame wäikse wapi. Nii, et Eesti riigil oleks kaks wappi, suur ja wäike ja nende tarwitamine on ära näidatud ka seaduseelnõus. Suur wapp on riigi pitseris, ma luban omale seda näidata. See on riigi pitser. Pärast panen selle laua peale, nii et Riigikogu liikmed lähemalt waadata wõiwad. Siin on ära näidatud tema loomulik suurus, mille läbimõõt 7 sentimeetrit. Siin peaksime natukene waatama,

et see, mis passib pitseri sisse, ei passi täielikult wapi sisse. Mõlemad kujutused lähewad isekeskis weidi lahku. Kunstnik wõttis sarnase meetodi, et tahtis wapist wälja minnes pitserit luua. Need katsed läksid nurja. Ta lõi esimesena pitseri ja hakkas siis wappi looma. Ma näitan, et see siiski päriselt õnnestanud ei ole. Näitan selle ülemineku — kui pitseril teatawad osad ära wõtta, siis annawad talle teatud oksakõwerused sarnase owaalkuju. Ei teeks suuremat wiga, kui täielik kooskõla puuduks mõlemate kujutuste wahel. Seda arwesse wõttes, tuleb seaduseelnõus üks wäikene redaktsiooniline parandus teha II lugemisel, kui ma aruandjana siin esinen.

Järgmine pitser on 5 sentimeetri läbimõõduga. Need oleksid ministriumide ja teiste asutuste pitserid. Kõik need asutused, mida pole nimetatud, saaksid wäikese 3½ sentimeetri läbimõõduga pitseri. Äärtel oleks neil wastawa asutuse nimetus. Walitsus on omalt poolt wastawa pealkirjaga tähendanud, et temal need mõlemad kujutused wastuwõetawad on. Arwesse wõttes neid raskusi, mis meil tehniliselt tekkinud, peab oletama, et raske oleks midagi teist luua nii kiires korras. Walitsus ootab pitserite peale ja sellepärast mina, kui aruandja, teen ettepaneku seda seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta.

**J. Tõnisson** (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Et meie riik peab wapi saama, see on selge, aga missuguse, seda ei tohiks meie täna otsustada. Kas meie tõesti sellega toime peame saama, et oma riigi embleemiks, selleks iseloomustawaks kujuks, mis Eesti riikluse ilmutuseks peab olema, walime wõõrad kujud, mis on omal ajal Danebrogi wõidutähe all meile peale surutud. Kui meil omal ajal Tallinnas kirikus Danebrogi lipp püstitati, siis oli see Daani rahwa sõbralikkuse awaldus. Daani esitajad seletasid, et Danebrogi tähe all waenulikud wäed enam kui 700 a. tagasi löid eestlasi ja surusid nad oma alla. Nüüd peaks aga selle rahwa sõbralikkuse tõenduseks lipp lehwima ja tunnistama Eesti riiklikku iseseiswust. Kui meie aga nüüd wõtame Daani lõwid, missuguse tähe all Daani wõim meie üle on walitsenud, oma riikliku ilmutuse täheks, siis tahaksin ma ometi küsida, mispärast meil ühelmeel niihästi linnas kui maal mõte heaks kiideti, et meie maa alalehitja Peeter Suur ei pea mitte pea-

linna awalikul kohal waatlejaile esinema, waid kuju tuleb ära koristada, mitte et see oleks showinistlik wõi kitsarinnaline ülirahwuslikkus olnud, waid õigusega öeldi, et kui meie ikka weel peame awalikul kohal ausammast ette kujutama kui selle wõimu ilmutust, kes meid on surunud aastasadade jooksul, siis ei saa seda mitte waba enesetundega teha, waid teataw surutud olek, teataw alanduse tunne ja teataw kibeduse tunne neist raskustest tõuseb meile silme ette. Ja kui meie seda siiski kannataksime oma silme all, siis oleks nõnda, nagu ei usuks meie sellesse, et meie nüüd lõpulikult oleme wabanenud Wene wõimu alt. Sellepärast siis, et mitte nõrke kiusata ja tugewaid iseloomu ärritada, kõrwaldati see kuju. Kui meie nüüd oma iseseiswa riikluse täheks walime need embleemid, mis meie wõitjatel kord siin Tallinnas ja Tallinna maal olid wäliseks wõimutäheks, siis tuleb küsida, kas siis meil iseäralist põhjust on selle aja peale kui mõne hea mälestuse peale tagasi waadata. Praegust Daani rahwast ei süüdistata meie mitte, aga kes teab Waldemari wõimu walitsemist, see teab, mis tähendab Daani lõwi meie Eesti rahwa minewikus. Ja nüüd siis, nagu ei jätkuks meil niipalju leidlikkust, et mõnda teist tähist leida, ning wõtame just selle tähise ja seame üles. Kui meil tõesti kunstnikud wähe wiljakad on olnud oma loomistöös, kui nad mitte ei ole saanud meie walitsuse komisjone tegelikult toetada, et oleks midagi leitud, mis oleks ära ütelnud seda, mis õieti Eesti riikliku iseseiswuse aade tahab wälja ütelda, siis jätame see kunst, mis liig aher on, ja walime siis kuju, mis meil ajaloolikult lähemal, mis ei kõnele wõõra wõimu surumisest, waid walime selle, mis on rahwusliku minewikuga ühenduses. Meil on linnade wappid, on ka maakonna wappid ja meil on wõimalik oma muinasloost, mitte ainult põhjatähest kunni Wana Wankrini tähist leida, mis ilma suurema stiliseerimata ka rohkem ära ütlewad, kui need näljased lõwikesed. Ja kui meie siis wäga lihtsa tähise omale seame, mis meil silma ees on, ilma et meil õieti kibeduse ja alanduse tunne igakord saatjaks on, siis ütleb see Eesti riigi aate rohkem ära, kui see wõõra wõimu päewilt laenatud täht, mis meile wõõras on, mis meile mitte midagi ei ütle omapärast, mis meie maaga õieti ka loomulikusti ühenduses ei ole.

Kui meie inimesed nüüd näewad seda Eesti riigi embleemi, neid leopartisid, siis peab ometi küsima, kust wallast wõi maailma kaarest need pärit on? Mis neil õieti on mustamulla wõi järwe — ja metsarohke maaga tegemist? Seda küsib küll igäiks. Ja mis väljastpoolt kuuljad, nägijad peawad mõtlema? Kui daanlane neid näeks, siis ütleks ta: „Ah soo, need on ju meie lõwid.“ Aga mispärast, seda peate alles neile seletama. Ma arwan, et kui meil mitte ei ole saadud nõuete kohaselt riigiwappi leida, siis antagu weel aega ja katsutagu seda lihtsüdamlikult nõnda leida, nagu see meie südamele ja mõttele wastab, et meie mitte wõrast wõimuaega ei läheks orjama.

**L. Raudkepp** (kristl.): Lubatagu natukene peatada selle wapi juures, mida meie täna nägime. Igal kujul peab oma mõte olema. Mis tarwis on siin need kolm lõwi: üks kordab teist, teine kolmandat? Missugune igawuse tunne asub meisse, kui meie seda tähele paneme — kolme looma: üks samasugune kui teine ja teine samasugune kui kolmas! Kas meie mõtte poolest siis tõesti nii waeused oleme? Meid eriti ei saa ju süüdistada, küll aga meie kunstnikka. Üldse ei ole suutnud meie kunstnikud kerkida sellele kõrgusele, kuhu meie ajaloo wooluma oleme suutnud kerkida. Seal ei ole mingisugust leidlikkust, et kaasa aidata riigile wälimust ja dekoratsiooni anda. Need kolm lõwi on täiesti wõõrad meie Eesti loodusele ja Eesti rahwale. Oleks seal näituseks olema karu kuju, siis saaks kuidagi sellega leppida, sest meil on olemas Otepää ja Karula; aga lõwidega ja leopartidega ei saa meie midagi peale hakata. See wapp, mis meil wastu wõetakse, jääb põliseks; sellepärast ei tohi asja peale nii kergelt waadata ning tuleks see seaduseelnõu I lugemisel tagasi lükata. Et selle asja otsustamine nii kaua aega on wõtnud, on õieti kõikide süü, kes asjast huwitatud. Samuti oleksime meie ka selles süüdi, kui asja nii kergesti ära otsustaksime. Meie mütolooias on tõesti olemas elemente, mida wõiks kombineerida eestiwääriliseks embleemiks. Kas meie tõesti ei suuda wabaneda traditsioonist? Lubage, et ma natukene räägin ka meie lipust. Kas ei wõidaks mitte wõtta meie musta wärwi asemel roheline wärw, rukki-lille sinise asemele helesinine, et meie lipp rõõmsam oleks. Helesinine wärw oleks kokkukõlas Soome

sinise wärwiga ning roheline wärw tuletaks meelde Madjaari riiki ja Madjaari rahwast. Siis oleks ometi laiem idee olemas. Nüüd aga tuletab must wärw meie lipus meelde meie rahwa rasket minewikku, kuna aga roheline wärw meie lipule palju rõõmsama ilme annaks. Nagu juba tähendasin, peaks olema meie lipus kui ka wapis rohkem leidlikkust, rohkem kunstipärast aimdust ning sellepärast ei wõiks meie ka wapiküsimust nii kuiwalt ära otsustada. Need 3 lõwikest meie riigiwapis on wäljakannatamatud ja sellepärast peab igäiks, kes eestipärast mõtleb, selle seaduse wastu hääletama.

**J. Laidoner** (põl.): Lugupeetud rahwasaadikud! Kaks lugupeetud eelkõnelejat puudutasid seda wapiküsimust, mis iseenesest meil juba kaks aastat päewakorras on olnud. Siin süüdistati kunstnikka, et nemad küllalt leidlikud ei olla jne. Need süüdistused ei ole aga siiski õiged, sellepärast, et ei ole mitte nõnda kerge wapi kuju leida. Ei ole ühtegi riiki olemas, kus kunstlikult ruttu on wapp leitud wõi tehtud. Kui waadata wappide ajalugu, siis leiame, et ei ole mitte jõutud kunstlikult ruttu midagi luua, waid suurem osa wappisid on kõik juhuslikud. Meie silmade all tekkis üks uus wapp ja nimelt suure naaberrigi nõukogude Wenemaa wapp. Selle kohta ütlewad Wene kunstnikud ise, et üks osa sellest wapist wastab Wenemaale, kuid teine osa, s. o. haamer, ei wasta sugugi, sellepärast, et nõukogude Wenemaa on rohkem põllumajanduslik, kui tööstusriik. Seda räägib nõukogude Wenemaa kunstnikkude oma kriitika. Wappi otsekohe sünnitada on väga raske. Need 3 lõwikest ei wasta tõesti Eesti riigi ajaloole ja on meie wapisse sattunud juhuslikult, nii kui nad juhuslikult on sattunud endisesse Eesti kubermangu wappi, sest ordoriik ei tahtnud sugugi sellega meelde tuletada, et siin Daani wõim on olnud, waid tahtis ümberpöörduvalt näidata, et siin Saksa wõim ja Saksa kultuur on... Peab tähendama, et see küsimus väga raske on ja et meie seda nõnda ruttu ära otsustada ei saa ning nõnda ruttu niisugust wapikuu ei leia, mis nüüd kõiki rahuldaks. Ühes sellega tahaksin tähelepanu juhtida ühe teise küsimuse peale, mis meil väga ruttu ära otsustati. Just nüüd oli mul juhus ühe Daani delegaadiga Genfis kõnelema, kes ajalooteadlane

on ja kes sarnase lause ütes: „Teie hilja aja eest nimetasite oma pealinna Daani linnaks. Senni ajani ei olnud ta seda mitte.“ Nimetatud härra oli ajaloo-teadlane ning ütles, et Revel on täitsa Eesti nimi. Wast mäletate, kui meil aasta wõi poolteist tagasi üks meie riigiametnik andis oma woliga terwele ilmale teada, et Eesti pealinna nimi rahwuswahelises läbikäimises ei ole mitte enam Revel, waid Tallinn. Ja daanlased said aru, et ta nüüd on muudetud Daani linnaks. Waadake, missuguste absurdideni wõib minna. Samuti on ka lugu wapiküsimusega. Minule isiklikult on sõna „Tallinn“ palju wastikum, kui 3 lõwikest, sest minul kui eraisikul, ei tule lõwikestega tegemist teha, kuid pealinna nimetus on juba palju tähtsam. Õeldakse, see on wäline embleem. No niisama on ju ka riigi pealinn wäline, rohkem reaalne embleem. Nüüd ma juhin selle peale tähelepanu, et niisugune suur akt meil tehti läbi õige juhulikult. Ajalehtedest käis sõnum läbi, et on teada antud ofitsiaalselt, et sest saadik ei ole ta mitte Revel. Mis nüüd rohkem Eesti on, kas see wana Revel wõi Tallinn. Meie uuem ajaloo-teadus ütleb, et see on nüüd päris wana, nii ütelda ürg-Eesti nimi. Ma arwan, et daanlased selle linna ei asutanud, sest kui aastal 1219 oli suur lahing, kus Daani olemasolemine peaaegu kaalu peal oli, kus daanlased omale lipu wõtsid ja selle embleemi, siis pidi siin juba midagi olema, mille eest nii wõideldi. Tähendab, siis ei ole mitte Tallinn daanlaste poolt asutatud, waid kaua, kaua enne seda. Ajaloo otsekohestest dokumentides meie seda ei leia aga kui ajalugu kriitiliselt wõtta, siis on see igal ajaloo-teadlasel selge. Ja ülepea nüüd selle linna nimi on iseäralik kunstlik, wõib olla palju rohkem meie eneste poolt peale surutud, kui pitserseda on. Mina lugesin tarwilikuks wapi puhul seda ütelda, et meil on teine küsimus, mis on täiesti lahtine. Minu isikliku arusaamise järele ei ole see küsimus mitte sugugi otsustatud ja kui ta otsustatud on, siis on ta seda õnnetult. Ja et paljude päris, nii ütelda, ajaloo-teadlaste arwamise järel on meie pealinnal endine täielik Eesti nimi olemas.

**K. Ast (sd.):** Käesolewal wapiseadusel on oma kaunis pikk ajalugu, nagu minu eelkõneleja siin tähendas. Enne kui wapiseadus üldkommisjoni anti, oli ta aru-

tusel wäliskommisjonis. Wäliskommisjoni kätte tulid ka need projektid, mida kunstnikkude poolt peale wäljakuulutatud wõistlust saadi. Wäliskommisjon watas need projektid ja joonistused läbi — nende arw oli kaunis suur —, ei leidnud ühtki projekti, mis oleks komisjoni liigete poolehoidu leidnud. Seal olid mõned üsna fantastilised kawad, mis aga juba esimesel silmapilgul kõlbmataks tunnistati. Lõppude lõpuks pidi komisjon — kuna komisjonilt ometi nõuti, et ta seisukoha wõtaks ja mingisuguse ettepaneku wapikawandi kohta teeks — wastuwõetawaks tunnistama neidsamu kolme, nagu härra Tõnisson ütles, kõhetut lõwi wõi leoparti — rahwas on kutsunud neid isegi kolmeks kutsikaks. — Ma pean ütleva, et nad ei leidnud kellegi juures täit poolehoidu. Keegi ei öelnud, et ta leiab neis kolmes lõwis ideaalse wapikuju Eesti riigi jaoks. Aga nad on kõige paremad, kõige sündsamad, mida kättesaadetud projektidest aluseks wõis wõtta.

Mul ei ole täpselt mees, kuidas talitati wäljakuulutatud wõistlusega. Lugu oli umbes nii, et alguses anti kunstnikkudele wõimalus wabalt oma äranägemise järele wälja töötada wapikawa, muidugi arwesse wõttes heraldika nõudeid. Nii ei olnud kunstnikud mingisuguste ettekirjutustega seotud. Leiti — ma ei mäleta mitte, missuguse ministeeriumi juures see komisjon asus, kas oli see seltskondlikude organisatsioonide wõi kunstnikkude organisatsiooni esitajatest kokku seatud — igatahes see komisjon leidis, et kõige kõlblikumad oleks sissesaadetud projektidest wast kotkad, mitmesugused kawandid kotkastest. Mõned nendest ühenduses wirmaliswalgusega ja põhjatähega. Aga et siiski ükski neist kotka kawanditest eraldi sünnis ei olnud riigiwapi jaoks, siis kuulutati uus wõistlus wälja, mille juures kunstnikkudel mitte ei olnud enam waba kombineerimise wõimalust. Neile oli ette kirjutatud kotka motiiv, õigusega tarwitada põhjawalgust ja põhjatähe sümboole. Kui see uus wõistlus lõpul oli siis ei wõinud mitte öelda, et kunstnikkudel oleks korda läinud sarnast kuju walmistada, — peab küll ka ütleva, et wäga wähe kunstnikka, ainult kaks inimest, kui ma ei eksi, sellest osa wõtsid — mis oleks sündinud riigiwapisse, pitserite sisse, mida tuleb kõige tihedamini tarwitada. Esitatud kawad olid niiwõrd keerulised, et neid ei saagi mahutada wäikese pitseri



sisse, ka kõige suurema sisse mitte, mis 7½ sentim. läbimõõdus. Oleks tulnud niisugune peenikene kribu-krabu, et üldse mingit kujutust järele ei oleks jäänud. Ei saa ju kuidagi wapil kujutada põhjalgust, ei saa ka edasi anda mingit põhjatähte, sest wapp ei ole mitte alati wärwides tehtud; see on absurdum. Meie oleme ju waadelnud ja imestanud põhjatähte taewas; sedasama hiilgawat tähte asetades wapile, saame waid täpikese, mis midagi ei ütle, nii et kui meie inimesele, kes sellest täpikesest midagi ei tea, seda wappi näitame, ta tõepoolest põhjatähte seal ära ei tunne. Peale selle olid need kotkad ise, kuigi neid oli tahetud kujutada kohutawate rööwlinudena, nii imelikud, et mitmed komisjoni liikmed õigusega nende kotkaste kohta wõisid öelda, need olewat nälgunud waresed, kes wihmausse nokiwad.

Neid oli nimelt kujutatud mingi suure mao kallal. (J. Laidoner (põl.): Peale selle oli weel üks wabawõistlus!) Ma ei mäleta seda enam nii täpselt, igatahes tuli wäliskomisjonil selle seaduseelnõuga rohkem jantida, kui üldkomisjonil, sest et tal tuli üldkomisjoni teksti riigiwapi tarwitamise kohta uuesti redigeerida. Ei olnud mingisugust wäljapääseteed; ta walis kolm lõwi wõi leoparti. Igatahes ei ole need kolm lõwi kõikides wappides ühesugused, aga komisjon wõttis nad selles teadmises, et nad olid kõige sündsamad praktiliseks tarwitamiseks. Peale selle olid nad ajaloo poolt teatawal wiisil pühitsetud.

Tõesti, meil ei saa olla mingit iseäralist sümpaatiat nende kolme lõwi wastu ja sellepärast on wäga raske härra Tõnisson'i ettepaneku wastu rääkida, aga ühte tahaks ometi kindlasti ütelda: härra Tõnisson'i arwamine, nagu wõiks meie mingi uue wõistluse wäljakuulutamise oodatud tagajärgi saawutada, on ekslik. Kui härra Tõnisson arwab, et wapikawand wõiks puudutada mõningaid sümboolseid kujusid meie muinasloost, siis arwan mina lausa wastuoksa, et see täiesti wõimatu on. Mina ei usu, ega looda, et meie kunstnikud säärast wappi luua wõiks, mis meile wastuwõetaw oleks. Sellega ei ole weel sugugi öeldud, et meie kunstnikud ei suuda wõi ei wõi meile midagi head pakkuda. Kunstnikul ei ole wõimalik ülesannet täita sellepärast, et need raamid, milles kunstnikul luua tuleks, on tingitud sarnastest eeldus-

test ja on niiwõrd kitsad, ette määratud, et nad mingit wõimalust ei anna kunstniku loominguks. Sellepärast arwan ma, et emb-kumb, kas Riigikogu wõtawastu selle seaduseelnõu, wõi põlates kolme lõwi, lükkab tagasi käesolewa seaduseelnõu, kuid selle teadmisega, et meie sümboolset riigiwappi ei saa. Peab wõtma hoopis lihtsa wapi. Mina isiklikult olen selle poolt, olgu wapp kahest tähest „E. W.“ — tähendab Eesti wabariik, ja lastagu siis sellest kahest tähest kunstnikudel walmistada kawandid. Walmistatud kawanditest walitagu see, mis kõige rohkem pakub ja kõige sündsam on. See on siis — kui meie lahti ütleme igasugusest sümboolikast, ütleme lahti harilikkudest traditsioonidest, teeme kõige lihtsama riigiwapi ja wõtame selle tarwitusele.

Meie asutused, kes wapi puudust tundsid, olid mõned omale ise pitseri jaoks wapi wälja mõelnud. Muuseas olid wälissaatkonnad lasknud pitseri walmistada. Nende hulgas oli ka üks pitser, mis kandis „E. W.“ tähti ja mis oli kõige tarwitatawam teiste keskel. Need pitserid olid lihtsalt tehtud, mitte mõne kunstniku ega ka mõne teise asjatundja poolt, aga nad nägid päris kenad wälja. Minu arwagemise järele ei ole sellest mitte tulu, kui meie käesolewa eelnõu tagasi lükkaksime selle eeldusega, et uued wõistlused wälja kuulutada ja uued kawandid teha lasta. Selle eeldusega ei saa meie üldse rahuldawat wapikawandit. Aga kui meie siiski selle seaduseelnõu tagasi lükkame põlgtuse pärast kolme lõwi wastu, siis juba selle eeldusega, et teeme kõige lihtsama riigiwapi, mis mingisugust pilti ei sisalda, waid olgu seal „E. W.“ tähed. Ehk kui keegi leiab weel midagi lihtsamat, siis ütelgu tema, mida tema selle kolme lõwi asemele soowitaks. Mina isiklikult olen ka kolme lõwi wastu, sest et nad minu tundmusi haawawad. Mina hääletan kolme lõwi wastu, aga oma poolt soowitan üle minna kahe lihtsa tähe „E. W.“ juurde.

**J. Tõnisson** (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Et selles asjas edasi saada, soowitaksin mina seaduseelnõu anda riigiwapi komisjoni, kellele ülesandeks teha riigiwapi kawa wälja töötada ja ühtlasi wõimaldada soowijatele Riigikogu liikmetele sellest komisjoni tööst osa wõtta. Selle erikomisjoni walimisel wõiks jagajaks wõtta arw 12 ehk kui-

das soowitakse. Ma kujutan enesele asja nii ette, et mitte ei hakata wõistlusi wälja kuulutama, sest senniste kogemuste järele ei usu ka mina nende wõistluste tagajärgedesse. Pean ütleva, et selles asjas peeti juba wõistlusi ja nagu endine haridusminister ütleb, on sealjuures umbes 200 kawandit tehtud. Minu arust on kõige wiljakam see mõte, kui erikomisjoni kutsutakse need Riigikogu liikmed, kellel asja vastu huwi on. Selles komisjonis peetakse nõu ja tähendaks ära idee. Selle idee heraldilisesse kawandisse walamiseks kutsutaks wilunud kunstnikud. Isiklikult mina ei taha kedagi nimetada, aga niipalju kui minule teada, on meil nende tööde jaoks siin paar tublit, tõsist kunstnikku olemas. (O. Strandman (töer.): Kes need on?) Ma ei hakka nende nimesid nimetama, aga need wõiwad igatahes juba idee, kui niisugune neile antakse, wastawasse kujusse wiia. Siis wõidakse, kui juba teatud kawand olemas, selle kallal arwustus lasta töötada. Ja et mitte asi pikale ei weniks, antagu sellele komisjonile ainult lühikene aeg kas kuu aega wõi enam, tingimisega, et selle aja jooksul peab midagi leitama. Kui selle aja jooksul midagi paremat ei leita, siis jääb ju ikka veel wõimalus, kas jääda sennise kawandi juurde, wõi nagu rkl. Ast tõendab, riigiwapiks midagi koguni lihtsat wõtta. Usun, et ühe kuu pärast asi tõeste mitte katki ei lähe. Mäletan seda, kui 1918 a. Soomes oli riigiwapi ja riigilipu küsimus päewakorral. Siis olj seal tõesti ärewus nii suur, et seltskonnas, ajakirjanduses ja awalikkudel koosolekutel sõeluti seda küsimust nii kangesti, et see oli üldiseks jutuaineks. Meil aga on töötatud asja kallal komisjonis nii ütelda awaliku arwamise eest kõrwal. Seda asja ei ole tehtud mitte nii üldiseks asjaks. Usun, kui asi liikuma pannakse, siis leidub ka meil huwi. Ja kuigi nüüd Soomes praeguse wapiga kõik mitte rahul ei ole, siis peab ütleva, et seal oli vähemalt wäga ilusaid kawandid ja kawatsusi ka lipu wärwide poolest jne., mida nüüd muidu mitte ei saada, kui juba üldine huwi laialiselt liikuma ei hakka. Arwan, et üldkomisjon on oma töö teinud ja on wapi-seaduse walmistanud, aga juba heraldilise wapi walmistamise töö peab olema erikomisjoni ülesanne ja seal peawad liigeteks olema need, kellel selle vastu iseäralist huwi on. Kui erikomisjon

walitud, siis kutsub tema juba Riigikogu liikmeid ülesse wabatahtlikult kaasatõtamiseks. Ma arwan, et selle läbi koonduwad niisugused isikud Riigikogu liigete hulgast, kellel wõimalik on omalt kohalt algatust anda, wahest idee leidmisel, wahest kujude otsimisel. Kuigi siin nüüd öeldakse, et põhjataheda ei ole midagi peale hakata, siis pean ütleva, et mina mäletan, et just Soomes, kui ei leitud teist parajat kuju, siis wõeti riigiwappi nii mitu tähte, kui suur on läänide arw. Kui meie ka wastawalt niisuguse tähekuju kuj wanker, wõtaksime. Wõib olla, et seitsme tähe asemel wõetakse wast niipalju tähti, kui meil maakondi on, siis leiame wahest niisuguse tähekuju, mis palju rohkem ütleb, kui üksik põhjataht. Wõib olla, ehk leitakse... (A. Tupits (põl.): Terwe linnutee!)... Wõib olla, et linnuteel kõige raskem edasi saada ei olegi, mõned teed on weel raskemad. Igatahes on wõimalik kõikidel kaasa töötades lühikese aja jooksul näidata, kas midagi saadakse wõi mitte. Nagu tänased arwustused näitawad, ei olda mitte rahul sennise kawaga; kuidas tihkame meie siis seda vastu wõtta! Ja mõnenädalane wõi kuuajaline kaotus selle juures ei kaalu midagi. Sellepärast tegingi selle ettepaneku.

**O. Strandman** (töer.): Härrad Riigikogu liikmed eksiwad, kui nad arwawad, et mina ka mõnda wappi soowitama wõi maha laitma tulen. Sugugi mitte. Mul oli aga au wäliskomisjoni liige olla, kus seda küsimust arutati ja ma pean ütleva, et wäliskomisjon selle vastu wõttis. Nüüd aga ei ole keegi komisjoni seisukohta kaitsnud. Komisjoni esimees, härra Laidoner, rääkis Tallinnast ja Daani linnast, aga wapist ei rääkinud tema mitte. Ma ei taha ka seda kaitsma hakata, tahaksin ainult ütelda, et kui meie need leopardid, wõi kutsikad wõtame, kes ka Daanis on, siis sellega meie oma ajalugu weel maha ei salga. Sest miks meie siis siia Toompea lossi tulime, siin on enne ka rüütlid ja muud sees olnud? Jätame nüüd selle kõrwale. Mina aga tahan öelda, et Riigikogule ei saa rühma wiisi peale sundida, et ta peab wapi kawa wäljatõtamisest osa wõtma ja kõiksugu peensuste arutamistest osa wõtma. Wõib olla, et meil Riigikogus isikuid on, kellel wapi kohta mingisugust huwi on, keda heraldika kü-

simused huwitawad, las need arutawad seda küsimust. Mina hiljuti sorisin Larousse sõnaraamatut ja leidsin, et heraldika teadus on wõib olla suurem, kui arstiteadus ja jurisprudents kokku. See on nii detailiseeritud teadus, ja kui meil Riigikogus inimesi on, keda see huwitab, siis asutage komisjon, aga ärge wõtke mitte jagajaks 8 wõi 12 — meie hulgast keegi ei taha sinna minna — waid las lähewad need, keda see asi huwitab, lepiwad omawahel kokku ja esitawad meile siis midagi mõistlikku, mida meie wastu wõime wõtta.

**M. Martna** (sd.): Mina tahtsin paljalt niipalju meelde tuletada, et need kolm leoparti mitte ainult Daani wapis ei leidu, waid see motiiv on ka Norra ja isegi Inglise wapis leida (J. Tõnison (rhw.): See motiiv, aga teisel kujul!) Jah, teisel kujul, teiste kilpide wahel ja teiste kõrwale paigutatud. Kunstiliselt, heraldiliselt on see wapp meil wist kõige parem korda läinud ja ei ole asja mõtlema hakata, et ta meil wõitjate poolt maksma pandud. Kuigi meie sel ajal, kui see leopartide wapp Eestimaa tunnusmärgiks sai, määralt kaasa rääkida ei saanud.

Tahtsin ka paar sõna Tallinna nime kohta öelda. Härra Laidoner ja mõned teised on kindlad, et Reval on Eesti nimi ja Tallinn on meile daanlaste poolt peale antud. Daanlased nagu sundisid meile Tallinna peale, ja ise jäid nad Revali juurde ja on tänapäewani Revali juurde jäänud? Sellest mina aru ei saa! Kui nad meid sellega trahwida tahtsid, siis oli see imelik wiis. Wenelased tegid seda teist wiisi: nad sundisid meile oma nimed, see on Wene nimed peale.

**J. Laidoner** (põl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui ma mitte, kui wäliskomisjoni esimees sõna ei wõtnud, siis tegin ma seda meelega, sest esiteks oli see wäliskomisjon II Riigikogust, teiseks oli wäliskomisjon selle küsimuse kohta aruandja walinud ja mul pole õigust seda kaitsma minna, kui on sellekohane aruandja walitud. Ja kolmandaks, see wapikuju ei ole see, mis wäliskomisjon wastu wõttis. See on igatahes üldkomisjonis natukene muudetud, sest wäliskomisjonis wõeti wastu wapikuju ainult kilbiga, ilma mingisuguse pärjata ja ümbruseta ja toonitati just selle peale, et mitte heraldika

peensusi ei saa siin arwesse wõtta. Seal wõeti wastu lihtne kilp ja nüüd on sellele kilbile juurde tulnud ka natuke teistsugune kuju. (M. Martna (sd.): Kas kilp on sama kuju wõi teine?) Nii ei saa mina seda mitte kaitsta. Härra Ast seletas väga kujukalt, missugune seisukoht oli wäliskomisjonil. Wäliskomisjonis anti wapikujud walida ja wäliskomisjoni liikmed, nemad ei ole mitte asjatundjad, nad ei saanud midagi uut luua, aga nendest mis walida oli, waliti wälja üks ja loeti, et see nendest ettepanidud kujutustest kõige parem on.

Siis tahaksin weel sisuliselt selle küsimuse juures peatada. Siin arwatakse, et mõni komisjon saab wapikujutuse wälja töötada, kui ta mõnesuguse embleemi aluseks wõtab. See on väga raske. Meil öeldakse, et wõtame meie muinasajast, kas wõi suure muinasaja kuju Kalewipoja. Suurelt wõetud tuleb temast wälja küll wist Nõmme kurat, 5 sentimeetrilise wapi peale aga pisikene poisikene. See ei ole mingisugune embleem ja keegi ei tule selle peale, et see on Kalewipoeg. Niisama ei ütle keegi, et see on hiigla naisterahwas Linda, kes istub kiwi otsas Rootsi kantsil, ta on kui wäike tütarlaps. Nii on embleemid mitmes suuruses kujutada väga raske. Sellepärast tähendan, et lootus, et Riigikogu komisjonis saaks mingisugune wapi kuju wälja töötatud, selle peale ei ole mingisugust lootust. Wäliskomisjonis oli tema kaua arutusel ja ikka ei jõutud otsusele. Seal toodi terve rida kõiksugu kilpisid ja wappe ette, nendest tuli walida, aga midagi uut luua on väga raske. Härra Ast tähendas siin, et wõtaksime lihtsalt tähed „E. W.“ Tõsi, on olemas üks riik, kus wapis on tähed „R. F.“, see on Prantsuse wapi märk. Aga „R. F.“ saab terve ilm aru, mis see tähendab, sest väga palju inimesi räägidwad prantsuse keelt. „E. W.“, see on embleem meile omale, sest wäljaspool Eestit tuntakse wähe Eesti keelt ja sellepärast ei ole see nii selge. Tähendan weel kord, kas meie wõtame selle seaduseelnõu wastu, wõi lükkame tagasi. Wälja töötatud peaks ta saama walitsuses, aga mitte Riigikogu komisjonis. Mina selle sisse ei usu, et Riigikogu komisjonis oleks heraldika tundjad ja ühes sellega, kellel oleks hea maitse ja kunsti-tundmine, kes seda wõiks wälja töötada. Sellepärast on üks tee, kas seda wastu

wõtta, ehk tagasi lükata. Selge on, et temal kaitsjaid ei ole sel kujul, aga traditsioon temal on, tema on seotud endise Eestimaaga sadade aastate wiisi, see on ainuke asi, mis tema poolt räägib.

Siis tähendaksin ma weel Tallinna nime kohta. Mina ei tähendanud siin mitte, et see on daanlaste poolt meile peale surutud, waid daanlased ütlewad, et meie olewat oma linna ümber nimetanud daanlaste linnaks. See oli, mis ma siin tahtsin tähendada.

**Juhataja K. Wirma:** Lõpusõna on aruandjal.

**Aruandja A. Tamm:** Kui üldkomisjon selle kujutuse wastu wõttis, siis ei olnud ta sellest mitte waimustatud, waid tal ei olnud teist wäljapääseteed. Täna öeldi siin, et sel kujutusel on wähe kaitsjaid. Ma luban enesele meelde tuletada, et need kolm leoparti on juba esimesel lugemisel I Riigikogu poolt wastu wõetud. Seal olid ka rahwasaadikud selle kallal pead murdnud. Mis puutub nüüd neisse wäidetesse, mis siin ette toodi härra Tõnisoni ja teiste poolt, siis ma ühinen ka sellega, kui midagi paremat oleks ette tuua. Üldkomisjon wõtab heameelega selle kujutuse tagasi ja wõtab oma peale ülesande teistega ühes koos uut wälja töötada, seda enam, et tal on teatud kogemused olemas. Aga meid waldab kartus, et midagi paremat ei leidu. Täna härra Ast on juba mitu korda toonitanud, et mispärast meie kardame neid lõwisiid, soomlased ei karda neid mitte, Soome wapis on ka lõwi olemas. Siis on lõwi ehk leopardid weel Rootsi, Daani, Norra ja Inglismaa wappides. Härra Raudkepp soovitas küll karu, aga ma ei leia, et karu oleks iseäralikum, kui lõwi ehk leopart. (L. Raudkepp (kristl.): Ma nimetasin ainult!) Siis härra Ast tähendas faktilise märkusena, et komisjon oli kokku seatud omal ajal haridusise- ja sõjaministeeriumi poolt ja see komisjon töötas wälja ideed ja siis ulatas nad kunstnikkudele teostamiseks. Aga et pärast ajakirjandus sõna wõttis selle kohta, et kunstnikkudele jäetakse wabadus ise esitada kawandid, siis loobuti sellest seisukohast. Härra Tõnison arwas, et see töö on tehtud komisjonis ja teised pole sellest osa wõtnud, näituseks, ajakirjandus jne. Wiimasel ajal on sellest ajalehtedes küllalt kirjuta-

tud, missugused on meie riigi wapid, see on kolm sinist leoparti kuldseil kilbil, selle peale pole reageeritud. See näitab, et selle kohta ei ole laialistes rahwakihtides tahetud seisukohta wõtta. Täna ütles wäga õieti härra Strandman ja sellega tuleb ühineda, et kas leidub meie Riigikogus inimesi, kes selle wastu huwi tunneks ja just sel lihtsal põhjusel, et puuduwad teadmised. Meie üldkomisjonis pole ka suured heraldika tundjad, ei leidu neid ka Eestis mitte palju, meie tegime tööd, kuidas oskasime käsikäes walitsusega ja see on nüüd teie otsustada, kas teie walite uue komisjoni, aga ma kahtlen, et sellest häid tagajärgi tuleks. Nende härradega, kes täna ütlesid, et embleemi on raske luua, ma ühinen, sest tõesti, mis sünnib pitseri sisse, see ei sünni wapi sisse. Nüüd on töö ära tehtud, resultaat on saawutatud ja nüüd peab seda kõik kolikambri heitma ja jälle uuesti otsast peale hakkama. Ma kardan, et see wõib wäga pikale minna ning toetan ikka oma ettepanekut, et see seaduseelnõu saaks esimesel lugemisel wastu wõetud.

**Juhataja K. Wirma:** Rkl. Tõnisoni poolt on ettepanek tehtud, seaduseelnõu anda riigiwapi komisjoni, kellele ülesandeks teha, wõimaldada soovijatele Riigikogu liigete hulgast kaasa töötada riigiwapi uue kawandi walmistamises. Komisjoni walimisel jagajaks wõtta arw 12. Kõige pealt tuleb otsustada, kas see seaduseelnõu anda riigiwapi komisjoni wõi mitte. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtaw enamused on wastu, — ettepanek on tagasi lükatud. Pannen hääletamisele aruandja ettepaneku riigiwapi seadust I lugemisel wastu wõtta. (Hääletatakse, loetakse hääli.) Poolt on 30 häält, wastu 26 — sellega on seadus I lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

**7. Tallinna tehnikumi mereinsener-mehaanika eriosakonna põhikirja §§ 6 ja 7 muutmise seadus — I lugemisel.** Hariduskomisjoni aruandja **J. Jaanis:** Austatud Riigikogu liikmed! Tallinna tehnikumi juures töötab eriosakond, nõndanimetatud mereinsener-mehaanika eriosakonna nime all, mille põhi-

kiri on wastu wõetud 4. juunil 1920 a. Nimetatud eriosakonnas õppijatele anti toetust sel ajal, kui see seadus maksma pandi, merejõudude peawalitsuse poolt ja kooli lõpetamise puhul oli insee-nerideks wäljakuulutamise kord sootu teine, kui ta praegu on. Sellepärast on siis Wabariigi Walitsus esinenud käesolewa aasta 11. juulil Riigikogule seaduseelnõuga, mis muudab ära nime-  
tatud 1920 a. seaduse §§ 6 ja 7. § 6 kohta on ainult redaktsioonilised muu-  
datused ette nähtud, kuna § 7 niihästi re-  
daktsiooniliste kui ka sisuliste muuda-  
tustega on. Hariduskommisjon, walit-  
suse poolt esitatud eelnõu läbi waadates,  
ühines walitsuse ettepanekuga, peale  
mõne üksiku redaktsioonilise paranduse.  
Teen ettepaneku seadust 1 lugemisel  
wastu wõtta.

**Juhataja K. Wirma:** (Hääle-  
tatakse.) Nähtawa enamusega  
on seadus 1 lugemisel wastu  
wõetud.

Kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 6.50 min.

Peale waheaega jätkub koosolek kell  
7.10 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K.  
Wirma.**

Sekretäri kohal abisekretäär **J.  
Wain.**

**Juhataja K. Wirma:** Riigikogu  
läheb päewakorras edasi.

**8. Õpetajate** Hariduskommis-  
**seminaaride** joni aruandja **E.**  
**seadus — III** **Martinson** (loeb):  
**lugemisel.** Õpetajate seminaride  
seadus.

**Juhataja K. Wirma:** (Hääle-  
tatakse.) Pealkiri on nähtawa  
enamusega wastu wõetud.

**Aruandja E. Martinson** (loeb):  
§ 1. Õpetajate seminar on algkooliõpe-  
tajaid ettewalmistaw keskkool.

**Juhataja K. Wirma:** (Hääle-  
tatakse.) § 1 on nähtawa ena-  
musega wastu wõetud.

**Aruandja E. Martinson** (loeb):  
§ 2. Õpetajate seminarid asutatakse ise-  
seiswalt wõi gümnaasiumide juures pe-  
dagoogiliste harudena. Gümnaasiumi pe-  
dagoogilise haru kohta (alates gümnaa-

siumi III klassist) maksawad kõik käes-  
olewa seaduse määrused.

**Märkus 1.** Gümnaasiumi peda-  
googilise haru õpetajad saawad palka  
samadel alustel, kui õpetajate seminaari  
õpetajad.

**Märkus 2.** Kunni vähemusrah-  
wuste koolikorralduse kohta käiwa eri-  
seaduse wäljaandmiseni asutatakse riigi  
poolt vähemusrahwuste emakeelsed õpe-  
tajate seminarid gümnaasiumide peda-  
googiliste harudena, silmas pidades rah-  
wuste arwulist wahekorda riigis ja tege-  
likku tarwet vähemusrahwuste algkoo-  
lide õpetajate järele, kui vähemusrah-  
wusest õpilaste arw, kes seminaari  
astuda soowiwad ja woiwad, selleks kül-  
lalt suur on.

**Juhataja K. Wirma:** (Hääle-  
tatakse.) § 2 on nähtawa ena-  
musega wastu wõetud.

**Aruandja E. Martinson** (loeb):  
§ 3. Õpetajate seminaride kohta maksab  
Riigikogu poolt 7. detsembril 1922 a.  
wastuwõetud awalikkude keskkoolide  
seadus järgnewais paragrahwides ette-  
nähtud eranditega ja muudatustega.

**Juhataja K. Wirma:** (Hääle-  
tatakse.) § 3 on nähtawa ena-  
musega wastu wõetud.

**Aruandja E. Martinson** (loeb):  
§ 4. Seminaril on 6 klassi, mis nimeta-  
takse õpeaastate järele I, II, III, IV, V ja  
VI klassiks. Kaks esimest töötawad güm-  
naasiumide alama astme ühise õpekawa  
järele (awal, kesk. seadus § 21), III ja IV  
klass jätkawad peaasjalikult õpilaste  
üldist haridust ja pakuwad tulewasile  
õpetajaile tarwilikka oskusi; kaks wi-  
imast klassi omawad üldharidusliku töö  
jätkamisega kõrwuti pedagoogilise eri-  
laadi, kusjuures wiimases klassis ise-  
äralist rõhku pannakse õpilaste prakti-  
lise õpetusandmisele.

**Juhataja K. Wirma:** (Hääle-  
tatakse.) § 4 on nähtawa ena-  
musega wastu wõetud.

**Aruandja E. Martinson** (loeb):  
§ 5. Pedagoogiliste põhimõtete teostami-  
seks, eriti eeskujulikkude õpewiisidega  
tutwustamiseks on igal seminaril oma  
algkool, mille üldine juhtimine kuulub  
seminaari juhatajale, tegelik juhtimine —  
algkooli juhatajale.

Märkus. Seminaari algkooli aset võib täita ka mõni teine algkool, mille vahetõde seminaariga kindlaks määratakse seminaari juhataja ja kohaliku kooliwalitsuse kokkuleppel.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 5 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **E. Martinson** (loeb): § 6. Seminaaris ja gümnaasiumi pedagoogilises harus (wiimases gümnaasiumi kolmandast klassist arwates) antakse õpetust maksuta. Ülewalpidamise eest ühiselumajas võib seminaari ülewalpidaja oludekohast maksu wõtta. Kehwemale anderikkamaile õpilastele wõimaldatakse seminaaris õppimine awalikkude keskkoolide seaduse § 13 alusel.

**O. Gustawson** (is.): Ma kordan oma II lugemisel tehtud ettepanekut, et § 6 redigeerida järgmiselt: „Seminaaris ja gümnaasiumi pedagoogilises harus (wiimases gümnaasiumi kolmandast klassist arwates) antakse õpetust maksuta. Ülewalpidamine ühiselumajas on maksuta. Õpetarwete muretsemiseks ja ülewalpidamiseks, kui ühiselumaja ei ole, maksetakse kehwematele seminaari ja gümnaasiumi pedagoogilise haru õpilastele riigi abiraha awalikkude keskkoolide seaduse § 13 alusel“.

Juhataja **K. Wirma**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **E. Martinson**: Olen ettepaneku wastu.

Juhataja **K. Wirma**: Kes on rkl. Gustawson'i ettepaneku wastuwõtmise poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud. Kes on § 6 wastuwõtmise poolt? (Hääletatakse.) § 6 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **E. Martinson** (loeb): § 7. Seminaari sunduslikud õpeained on: 1) pedagoogika, pedagoogika ajalugu, didaktika, pedagoogiline hingeteadus, nõtteteaduse eelkursus (loogika ja eetika); 2) üldine- ja kooliterwishoid; 3) emakeel; 4) matemaatika; 5) loodusteadus; 6) maateadus ja kosmograafia; 7) ajalugu; 8) kodaniku- ja majandusteadus; 9) kaks wõõrast keelt, mida awalikkudes algkoolides õpetatakse; 10) käsi-

töö; 11) wõimlemine; 12) joonistamine, joonestamine, woolimine ja ilukiri; 13) muusika ja laulmine; 14) majapidamine (tütarlastele) ja neis seminaarides, kus olud seda wõimaldawat, aiatöö, 15) karskusõpetus; 16) algkooli õpeainete metoodika.

Märkus 1. Mitteestikeelistes seminaarides astub esimese wõõra keele asemele Eesti keel.

Märkus 2. Usuõpetus on seminaarile sunduslik, õpilastele wabatahtlik õpeaine.

Märkus 3. Haridusministeeriumi loaga võib üksikute seminaaride eeskawasse wõtta veel teisi sunduslikka õpeaineid ja korraldada lühemaid kursusi õpilastele.

**A. Janson** (wäljasp. rhm.): Eesti-maa töörahwa partei Riigikogu rühma nimel teen ettepaneku § 7-st märkus 2 wälja jätta.

**H. Bauer** (kristl.): Panen ette § 7-das punkt 2-ses juurde lisada sõnad: „ning karskusõpetus“ ja wälja jätta p. 15-das, kus on tähendatud karskusõpetuse kui eriaine peale. Kui seminaaril 36 tundi nädalas on ja sealjuures veel eriõpeaine juurde tuleks, läheks see iga tahes raskeks ja ka karskusõpetusele oleks kasulik, kui seda arst õpetama saab, kes rohkem asjalikumalt õpetab, kui mõni tunniandja, kes ühe ehk kahe tunni peale sinna tuleb ja ainet ühe külgsest käsutama saab.

**Th. Tallmeister** (rhws. w.): Teen ettepaneku § 7-das p. 1 järgmiselt wastu wõtta: „pedagoogika, pedagoogika ajalugu, didaktika ja mõtteteaduse algkursus (hingeteadus, loogika, eetika ja usuelusse puutuwate nähtuste teaduslik käsitamine)“. § 7-da all leiduw märkus 2 järgmiselt wastu wõtta: „Usuõpetus ja usuõpetuse metoodika on seminaarile sunduslik, õpilastele wabatahtlik õpeaine“. See ettepanek lükati teisel lugemisel paari hääleenamusega tagasi ja huwitawal wiisil olid wastuhääletajate hulgas just need, kes muidu armastawat teaduslikkust toonitada. Minu arwamise järele oli seal wististe arusamusega tegemist. Ma palun ometi seda silmas pidada, et siin usuelu mõtte-teaduse alla on paigutatud, et wiimase raamides teda käsitatud saaks. Isegi see ei ole ära määratud, kas teda usutead-

lane õpetab wõi mõtteteadlane. Nii palju peaks aga selge olema, et mõtte-teaduse raamidest, kus käsitatakse hinge-teadust, loogikat, eetikat jne., et seal ei wõi ometi mitte usuelust mööda minna. Usk on terwe ajaloo jooksul inimkonna elus määratu suurt osa mänginud ja tema käsitlemine erapooletu teaduse wal-guses ei tohiks ometi koolist wälja jääda. Teisel lugemisel wõeti usuõpetus waba-tahtlikkude ainete hulka üles, minu pa-randus lükkati aga tagasi. Sellest wõiks nüüd järeldada, et mõnedki wastuhääl-e-tajad ainult usuõpetuse ebateaduslikku käsitlemist lubawad. Loodan, et see ku-riosoosum kõigile selge on ja minu ettepa-nek täna wastu wõetakse. Mis teise ettepanekusse puutub, § 7-das p. 2 usu-õpetuse metoodika kohta, siis toodi ette, et see asjata kordamine olla, sest § 7-da lõpul on õpeainete metoodika nii kui nii sees. Kuid ma palun seda silmas pidada, et seal sunduslikkudest õpeainetest jutt on, kuhu usuõpetus, kui wabatahtlik aine ei kuulu. Kui usuõpetus wabatahtlik õpe-aine on, ei saa selle sama usuõpetuse me-toodika sunduslik olla, waid ka siin peab seda eriti tähendama, et ta wabatahtlik on nendele, kes seda soowiwad. Selle-pärast toetan seda parandust, et ikkagi need sõnad „usuõpetuse metoodika“ juurde lisataks.

**A. Tamm** (rhws. w.): Teisel luge-misel toetasin ma härra Martinson'i ette-panekut karskusõpetust wõtta õpeka-wasse iseseiswa õpeainena. Ma luban omale täna oma ettepanekut uuesti toe-tada. Minu härrad, kui meie wõtame karskusõpetuse 2 punkti lülina ehk osana üles terwishoiu juures, siis kaotab ta oma tähtsuse. Karskusõpetus pole üksi terwishoiu õpetus, waid tema sisal-dab ka eetikat ja antropoloogiat ja ma-janduslist alust. Minewal korral keegi lugupeetud naaber ütles mulle, aga mis teadus on see karskusõpetus? Selle peale wastasin mina, et see ei ole mitte teadus, waid teaduse peal põhjenu õpe-tus. Tema walgustab teaduse najal seda rasket ja keerulist küsimust. Minu här-rad, mina wotan karskuse küsimuse väga tõsiselt. Meie loeme ajalehtedest, mis sünnib Eestis ja missuguste tagajär-gedega möllawad Eestis kolm tegurit: see on korterikriis, tiisikus ja nende kol-mas wend — alkoholism. Meie kooli-mehed peawad eestkätt seda waenlast

tundma, sest see waenlane on hirmus ja rikub meie tõu ära. Karskusõpetus peab olema iseseiswa õpetusena ja kooli-õpetajad, kes küla keskpaika moodusta-wad, peawad seda tundma. Tuleb mõni lapsewanem ja küsib, et talle seletust antaks, milles joomise kahju seisab ja kui kooliõpetajaks on sattunud niisugune, kes seda selgeks ei suuda teha ja kes ei suuda ära näidata, kui palju kõlblus alko-holismi all kannatab, minu härrad, see ei ole tõesti mitte oma kõrgusele jõudnud. Meie teame, et karskusõpetus on tuge-waks saanud. Mitmes riigis on ta juba wastu wõetud koolides ja ei ole mitte kaebatud, et sellega oleks programmi liiga koormatud. Karskusliit on wälja töötanud eeskawa ja leiab, et seda 25 tunniga läbi saab wõtta. Sellega peaks hakkama saama, wõiks nij kombineerida, et osa tunde oleks kewadel ja teine osa sügisel. Karskusõpetus ei tohi olla li-sana mõne teise õpeaine juures, waid ta peab olema iseseiswa õpeainena, kui mitte igas keskkoolis, siis vähemalt se-minaaris.

**P. Treiberg** (sd.): Panen ette § 7 esimest punkti redigeerida järgmiselt: „Pedagoogika, pedagoogika ajalugu, di-daktika, hingeteadus ja mõtteteaduse eel-kursus“. Oma ettepanekut põhjendan sel-lega, et hingeteaduse käsitlemine semi-naaris ei tarwitse üldiselt lahku minna teistes keskkoolides läbiwõetawast hin-geteadusest. Sõna „pedagoogiline“ peaks maha kustutatud saama, kui mittetarwi-lik. Seminaarides tuleb ikka teaduse edasiandmisel rõhku panna metoodiliste ja pedagoogiliste külgede peale, hinge-teaduse juures seda iseäranis rõhutada ei ole, minu arwates, iseäranis tarwilik. Edasi on eelnõus sõnade „mitteteadu-sline eelkursus“ järele klambrites sõnad „loogika ja eetika“ Ma arwan, ei tar-witse piirata mõtteteaduse eelkursust su-gugi loogikaga ja eetikaga, waid kus wõi-malik on, seal wõimaldada ka teiste filo-soofiliste ainete, näituseks, gnoseologia peaelementide läbiwõtmist. Selle alla wõiks käia ka religiooniga tutvunemine, mida härra Tallmeister soowitas, kuna eriti sõna „religiooni“ rõhutama hakata, ei ole tarwilik. Kui keegi huwi tunneb usuliste doktriinide wastu, wõib seda eraldi õppida usuõpetuse tundides. Mis puutub märkus 2. (Th. Tallmeister (rhws. w.): Märkus teises on

konfessionaalne usuõpetus ettenähtud.) Muidugi märkas 2. wõib konfessionaalses mõttes seletada, kuid see ripub sellest, missugune usuõpetus meil keskkooli wiiakse. Teine kord wõib ette tulla, et ei jõuta mitte ainult loogikat ja eetikat läbi wõtta, waid ka gnoseoloogiat jne. Siin ei maksa mingisuguseid piire ette tõmbama hakata, waid haridusministeerium wõib niisugust mõtteteaduse eelkursust konstrueerida, nagu ta ise seda tarwilikuks peab.

**L. Raudkepp** (kristl.): Ma räägiksin sellele wastu, mida praegu härra Treiberg kõneles pedagoogilisest hingeteadusest ja mõtteteadusest. Tema soovitas, et seminaarides pedagoogiline hingeteadus lahku ei läheks harilikust kursusest. Kui seminaaride õpilased tähele panewad tundides neid iseäraldusi, mis hingeteaduses ilmsiks tulewad, siis tuleks hingeteaduse kursuses eriti ära tähendada, mis tähtsus on neil nähtustel, kus laste hinge iseäraldus awaldub. Hingeteadus seminaaris ei wõi mitte olla ilma pedagoogilise sihi wõtmata, muidu jääb ta liig teoreetiliseks õpeaineks, millel praktilist pinda ei ole. Arusaadaw, et kahe tunniga terwet mõtteteaduse kursust läbi wõtta ei saa, siin peaks kolm tundi määratama. Hädawaewalt saab walmis hingeteaduse ja loogikaga kuna eetikast juttugi ei ole. Tuleb arwesse wõtta weel seda, et suuremal määral mõtteteadust läbi wõtta ei saa, näituseks mõtteteaduse ajalugu. Ma panen ette jääda sama wormeli juurde, nagu minewal koosolekul wastu wõeti. Saksamaal on selleks ise õpeaine olemas ja on temas väga põhjalikka töid tehtud. Oleks soovitaw, et ka meie seminaari õpilased pedagoogiliselt hästi oleksid ette walmistatud. Peaks olema: „mõtteteaduse eelkursus (loogika ja eetika)“ — loogika ja eetika oleks klambrites. Tähendusi wõib siin ja seal teha gnoseoloogia alalt ning mõtteteaduse ajaloo alalt.

Juhataja **K. Wirma**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **E. Martinson**: Tehud paranduste kohta wõin järgmist ütelda: esimene parandus tehti rkl. Janson'i poolt — märkus 2. wälja jätta. Kuna motiivid esitati II lugemisel ning praegune parandus uuesti korratud, ei tarwitse sellepärast selle ettepaneku

kohta sõna wõtta. Järgmine parandus tehti rkl. Bauer'i poolt — § 7. punkt 2. juurde lisada: „üldine ja kooliterwishoid ning karskusõpetus“, ühes sellega langeks loogiliselt wälja punkt 15. Ka selle kohta on motiivid II lugemisel ette kantud, nii et siin ei maksaks neid kordama hakata. Rkl. Tallmeister põhjendas oma ettepanekut, mis ta II lugemisel tegi, seekord natukene põhjalikumalt. Ma wõiksin selle peale tähendada, et hariduskommisjonis need ettepanekud niisugusel kujul kaalumisel ei ole olnud, kuid, nagu rkl. Treiberg tähendas, oleks hariduskommisjoni redaktsioon selles mõttes wastuwõetawam kui rkl. Tallmeister'i oma. Kuid, kui Riigikogu juba II lugemisel on teistsuguse redaktsiooni wastu wõtnud, siis oli see Riigikogu enese asi. On arusaadaw, et usuliste küsimuste käsitlemine teaduslikult kuuluks ka mõtteteaduse walda, kuna kõigi mõtteteaduse küsimuste käsitlemine sinna alla kuulub, ja see on ka hariduskommisjoni redaktsiooni järele wõimaldatud, nii et kes seda tahaksid, peaksid wastawa järelduse tegema ja hariduskommisjoni redaktsiooni wastu wõtma, mida rkl. Treiberg esitas. Edasi tegi rkl. Tallmeister weel ettepaneku oma endist redaktsiooni wastu wõtta, et usuõpetuse meetodika tuleks weel eraldi tähendada, kuna tema arwates see redaktsioon paragrahwis eneses teda küllalt ei rahulda ja ütleb, et siin on sunduslikkude õpeainete meetodika, mitte aga niisuguste õpeainete meetodika, nagu usuõpetus. Minu arwates ei ole see mitte nii, sest algkoolis on usuõpetus õpetajaile ja lastele wabatahtlik, koolile aga sunduslik.

Edasi tegi rkl. Treiberg ettepaneku endist hariduskommisjoni redaktsiooni wastu wõtta. Isiklikult kaitseksin seda seisukohta. Ma leian, et rkl. Raudkepp'i ettepanek sisuliselt hariduskommisjoni ettepanekust lahku ei lähe, wahe on ainult selles, et juurde on lisatud „pedagoogiline“ hingeteadus. Ma tähendasin minewal korral, et seminaaris saab juttu olla peaaesjalikult pedagoogilisest hingeteadusest, kuid minu arwates ei ole tarwis seda sõna „pedagoogiline“ juurde lisada, sellepärast et see on piiraw, kitsendaw. Iseenesest mõista ministeeriumi poolt wäljatöötatud õpekawad määravad selle mõtte käsitlemise ära. Iga piiramine on asjatu ja sellepärast oleks, minu arwates, hariduskommisjoni ettepanek parem, kuna tema laiemalt küsimust käsitada



laseb. Peale selle oli weel hariduskomisjoni ettepanek, mis II lugemisel tagasi lükati, et wastu wõtta „mõtteteaduse algkursus ühes loogika ja eetikaga“.

Tähendab, nende sõnadega tahetakse eriti rõhutada, et just need ained mõtte- teaduse algkursusest tingimata peaksid olema, aga see ei keela käsitamast ka teisi mõtteteaduse osasid.

Teisi tähtsamaid ettepanekuid ei olnud. Riigikogu liikme Treiberg'i ettepanekuga ei saa ma ühineda, sellepärast, et ta hariduskomisjoni ettepanekust weidi lahku läheb, kuna mina hariduskomisjoni redaktsiooni kaitsen.

Juhataja **K. Wirma**: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Treiberg'il.

**P. Treiberg** (sd.): Minu ettepanek weidi erines komisjoni esialgsest ettepanekust, sellepärast et ma II lugemisel ei olnud, kuna ma aga nüüd endisest tekstist järele waatasin ja leidsin, et komisjoni ettepanekus oli „mõtteteaduse eelkursus ühes loogika ja eetikaga“ nagu siin härra aruandja juba rõhutas. Selle tõttu pean oma ettepanekut muutma ja panen § 7 p. 1 wastu wõtta hariduskomisjoni poolt ettepanekud kujul, nagu ta oli esitatud enne II lugemisel muutmist. See ettepanek oleks järgmine: „Pedagoogika, pedagoogika ajalugu, didaktika, hingeteadus, mõtteteaduse algkursus ühes loogika ja eetikaga.“

Juhataja **K. Wirma**: Pean tähendama, et rkl. Tallmeister'i ettepanekus on lahkuminewaid sõnu ja nimelt on wõetud „algkursus“ asemel „eelkursus“. Et meil ettepanekud ikka täpsed on olnud, siis ei saa ma seda niisugusel kujul hääletamisele panna. (Th. Tallmeister (rhws. w.): Palun eelmisel kujul hääletada.) Ma palun rkl. Tallmeister'it oma ettepanekut ära parandada.

Esitatud on järgmised parandus-ettepanekud: rkl. Janson'i poolt: märkus 2 wälja jätta; rkl. Bauer'i poolt: Punkt 2 juurde lisada sõnad: „ning karskusõpetus“, ja wälja jätta punkt 15. „karskusõpetus“. Siis on rkl. Tallmeister'i poolt ettepanek wõtta p. 1 järgmisel kujul: „Pedagoogika, pedagoogika ajalugu, didaktika ja mõtteteaduse algkursus (hingeteadus, loogika, eetika ja usuelusse puutuwate nähtuste teaduslik käsitamine)“. Peale selle on rkl. Tallmeister'i poolt ettepanek märkus 2. järgmiselt wastu

wõtta: „Usuõpetus ja usuõpetuse metoodika on seminaarile sunduslik, õpilastele wabatahtlik õpeaine“. Lõpuks on rkl. Treiberg'i poolt ettepanek § 7 p. 1 wastu wõtta niisugusel kujul, nagu ta hariduskomisjoni poolt oli esitatud ja nimelt: „pedagoogika, pedagoogika ajalugu, didaktika, hingeteadus, mõtteteaduse algkursus ühes loogika ja eetikaga“.

Ma kawatsen rkl. Tallmeister'i ettepanekud lahus hääletada, sellepärast, et rkl. Janson'i ettepanek ka märkus 2. kohta käib. Kõigepealt tuleks otsustamisele paragrahwi kohta käiwad ettepanekud, kuna märkuse kohta käiwad ettepanekud pärast hääletamisele tuleksid. Kõigepealt tuleks siis rkl. Tallmeister'i ettepanek, siis rkl. Treiberg'i ettepanek p. 1 kohta, siis rkl. Bauer'i ettepanekud p. 2 täiendamise ja „p. 15 karskusõpetus“ mahakustutamise kohta. Lõpuks tuleksid siis hääletamisele ettepanekud märkuse kohta. Keegi selle korra wastu ei waidle?

Asun hääletamisele. Kes on rkl. Tallmeister'i esimese ettepaneku poolt. (Hääletatakse, loetakse hääli.) See ettepanek on saanud 29 häält poolt, 29 häält wastu,— seega tagasi lükatud.

Siis palun neid, kes on rkl. Treiberg'i ettepaneku poolt, kätt üles tõsta. (Hääletatakse, loetakse hääli.) See ettepanek on 29 häälega poolt, 27 wastu, wastu wõetud.

Siis palun neid, kes on rkl. Bauer'i ettepaneku poolt, kätt üles tõsta. (Hääletatakse, loetakse hääli.) See ettepanek on 28 häälega poolt, 22 wastu wastu wõetud.

Siis on rkl. Janson'i ettepanek. Ma kawatsen rkl. Janson'i ettepaneku enem hääletamisele panna, kui rkl. Tallmeister'i paranduse. Kui peaks märkus wälja jääma, siis jääks rkl. Tallmeister'i parandus ka ära. Kes on rkl. Janson'i ettepaneku poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud. (Wahelhüüded pahemalt poolt: Ära lugeda.) (Hääletatakse, loetakse hääli.) See ettepanek on 18 häälega poolt, 31 häälega wastu tagasi lükatud.

Palun neid, kes on selle poolt, et märkus 2-ses sisse wõtta sõnad „ja usuõpetuse metoodika“. (Hääletatakse, loetakse hääli.) Sellega on see ettepanek 30 häälega poolt,

26 häälega wastu, wastu wõetud.

Kõik parandus-ettepanekud on läbi hääletatud. Panen nüüd § 7 parandatud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) § 7 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **E. Martinson** (loeb): § 8. Osa õpeajast määratakse pealtkuulamis- ja praktikatundideks (proowitundideks).

Märkus. Osa praktikatunde korraldatakse sel wiisil, et õpetusandjal tuleks mitme (2—3) õpeaasta õpilastega ühes koos töötada.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 8 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **E. Martinson** (loeb): § 9. Pealtkuulamis- ja praktikatunnid korraldatakse seminaari asukoha algkoolides ja seminaari algkoolis. Seminaari lõpuklassi õpilased wõiwad ka seminaari algkooli pedagoogikanõukogu koosolekuist sõnaõigusega osa wõtta. Lähemad määrused praktika- ja pealtkuulamistundide korraldamise kohta annab haridusministeerium.

Märkus. Õpetajaile, kes seminaaris wõi seminaari algkoolis ei tööta, wõib haridusministeerium praktikatundidest osawõtmise eest eraldi tasu määrata, kui asetäiteturundide eest.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 9 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **E. Martinson** (loeb): § 10. Õpilaste arw seminaari klassides ei tohi tõusta üle 35.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 10 wastu wõetud.

Aruandja **E. Martinson** (loeb): § 11. Seminaari I klassi wõetakse wastu ilma eksamita awalikkude algkoolide lõpetajaid. On sisse astuda soowijaid rohkem, kui wabu kohti, siis wõetakse õpilasi wastu wõistluseksamiga ainetes, mida määrab ära haridusministeerium. Ka wõib pedagoogikanõukogu eksami nõuda, kui sisseastujal klassi lõpetamisest, mis temale õiguse annab ilma eksamita seminaari astuda, on möödunud enam, kui üks kooliaasta.

Kelle terwise seisukord õpetaja ametipidamist takistab, neid seminaari wastu ei wõeta; sellekohased nõudmised terwise kohta seab üles haridusministeerium.

Märkus 1. Seminaari sisseastumiseks antakse eesõigus muil ühesugustel tingimistel muusikaandelistele.

Märkus 2. Haridusministeeriumil on õigus tarwiduse puhul määrusi anda õpilaste wastuwõtmise kohta soo järele.

Märkus 3. Kui õpeaja jooksul selgub, et seminaari õpilane ei ole õpetaja ameti kohane, on pedagoogikanõukogul õigus teda koolist eemaldada.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 11 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **E. Martinson** (loeb): § 12. Seminaari lõpetamiseks ja kutsetunnistuse omandamiseks (§§ 15—18 ettenähtud korras) saawad seminaari õpilased wäeteenistuse kohustuse täitmisel ajapikendust kunni 24. eluaasta lõpuni.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 12 wastu wõetud.

Aruandja **E. Martinson** (loeb): § 13. Õpilane, kes tahab lahkuda seminaarist enne kursuse lõpetamist, peab tagasi maksma riikliku abiraha, mis ta seminaaris õppimise ajal saanud. Mõjuwail põhjusil wõib haridusministeerium lahkuwat õpilast abiraha tagasimaksimisest wabastada wõi selle maksmist edasi lükata.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 13 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **E. Martinson** (loeb): § 14. Seminaari (gümnaasiumi pedagoogilise haru) lõpetaja on kohustatud peale kursuse lõpetamist õpetajaametis teenima nii mitu poolaastat, kui mitu õpeaastat ta seminaaris õppis, kuid mitte vähem kui ühe õpeaasta. Need seminaari lõpetajad, kes seminaaris õppimise ajal said riigi poolt abiraha, on peale selle kohustatud õpetajaametis teenima nii mitu poolaastat, kui mitu õpeaastat nad kokkuwõttes täiel määral abiraha said (kuid mitte vähem, kui ühe õpeaasta) wõi abiraha tagasi maksma.

**Märkus 1.** Sundusliku õpekohustusaja kindlaksmääramisel arwatakse puudulikud poolaastad täispoolaastateks ja wõetakse arwesse praktika-aasta (§ 15).

**Märkus 2.** Seminaari lõpetaja, kes ühe aasta jooksul peale seminaari lõpetamist õpetaja kohta ei leia, wabaneb sundusliku teenistuse kohustusest ja abiraha tagasimaksmisest, kui haridusministeerium talle järgmise poolaasta jooksul kohta ei muretse.

**Märkus 3.** Mõjuwail põhjusil wõib haridusministeerium seminaari lõpetajat sunduslikust teenistusest kui ka abiraha tagasimaksmisest wabastada wõi nende kohustuste täitmist edasi lükata.

**Juhataja K. Wirma:** (Hääletatakse.) § 14 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

**Aruandja E. Martinson** (loeb): § 15. Seminaari kursusele järgneb kursuse lõpetaja praktika-aasta õpetaja kandidaadina algkoolides.

**Märkus 1.** Praktika-aasta wõetakse arwesse õpetaja teenistusaja arwamisel. Selle eest maksetakse seminaari haridusega õpetaja palk.

**Märkus 2.** Haridusministeeriumi loaga wõib praktika-aastat edasi lükata.

**Märkus 3.** Pedagoogikanõukogu wõib praktika-aastast wabastada neid seminaari lõpetajaid, kes juba enne wähemalt ühe õpeaasta algkoolis õpetajana on töötanud.

**Juhataja K. Wirma:** (Hääletatakse.) § 15 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

**Aruandja E. Martinson** (loeb): § 16. Praktika-aasta lõpetajaile korraldab seminaari (gümnaasiumi pedagoogilise haru) pedagoogikanõukogu kursused praktika-aastal tekkinud küsimuste selgitamiseks ja seminaari kursuse täiendamiseks. Kursuste korraldamise kohta annab haridusministeerium lähema juhatuskirja.

**Juhataja K. Wirma:** (Hääletatakse.) § 16 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

**Aruandja E. Martinson** (loeb): § 17. Kursuste tööst on üks seminaari asukohta koolinõunikkudest haridusministeeriumi määramise järele kohustatud osa wõtma.

riumi määramise järele kohustatud osa wõtma.

**Juhataja K. Wirma:** (Hääletatakse.) § 17 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

**Aruandja E. Martinson** (loeb): § 18. Õpetaja kandidaadi poolt esitatud praktika-aasta andmeid, kursuste töö tagajärgi ja koolinõuniku arwamist praktika-aasta töö kohta arwesse wõttes, otsustab seminaari (gümnaasiumi pedagoogilise haru) pedagoogikanõukogu algkooliõpetaja kutsetunnistuse wäljaandmise.

**H. Bauer** (kristl.): Panen ette sellele paragrahwile juurde lisada märkus, mis hariduskomisjoni poolt wariandina oli ette pandud, kuid II lugemisel wälja langes: „haridusministeeriumil on õigus keelata õpetaja kutsetunnistuse wäljaandmist, kui kandidaat oma ebakõlblise ülespidamisega näidanud, et ta õpetajaks ei kõlba.“ Siin on wist arusaadaw, et see täitsa selge on, et tihti just esimesel proowiaastal selgub, kas teataw isik õpetajaks kõlbab wõi mitte, missugune juhtumine minewal aastal Wirumaal oli, kus üks seminaari lõpetaja kohe esimesel praktika-aastal näitas, et ta täitsa selle paragrahwi alla käib, et ta ebakõlblise ülespidamise pärast õpetajaks ei kõlba. Sellepärast oli wõimatu teda koha peal hoida. Siin wõiks küll ütelda, et pedagoogikanõukogu ise wõib selle wastu üles astuda. Aga pedagoogikanõukogul puuduwad selleks andmed, sest õpetaja ei olnud mitte seminaaris, waid wäljaspool töötanud. Praktika-aastal on praktikant rohkem õpetaja kui õpilane ja käib rohkem haridusministeeriumi alla, kui pedagoogikanõukogu alla ja nii on iseeneestki mõista, et haridusministeeriumil peaks õigus olema siin kaasa rääkida. Kui üteldakse, et siin on umbusalduse awaldamine pedagoogikanõukogule, siis peab ütleva, et nõukogu ei wõi täiesti asja kursis olla, kuna haridusministeerium seda rohkem peab olema. Kui umbusaldusest juttu on, mispärast wõib siis haridusministeeriumi, kui kõrgema riigiasutuse wastu umbusaldust lubada? Ministeeriumil on wastutus ja kelle peal wastutus ja kohused on, sellel peawad ka õigused olema, sellepärast palun seda esimese redaktsiooni järele restaureerida.

**P. Treiberg** (sd.): Ma tahtsin nimelt rkl. Bauer'i ettepaneku vastu waielda, nimelt seda arwesse wõttes, et kutsetunnistused antakse seminaari õpilastele kätte proowiaasta järele, nimelt kursustel, mis seminaari enese juures sel puhul korraldatakse. Mitte ükski seminaari õpilane ei saa kohe õpetaja kutsetunnistust kätte seminaari lõpetamisel, waid aasta pärast, selle järele, kui ta on oma pedagoogilist wilumust juba näidanud ja tõendanud, et ta oskab õpetaja kohaselt ennast ülewal pidada. Nüüd tahetakse aga wahet teha kahe asja wahel: Õpetajate teadmiste üle otsustamine jääb ka härra Bauer'i ettepaneku juures pedagoogikanõukogu kätte. Pedagoogikanõukogu korraldab lühikesed kursused. Sinna tulewad kokku need, kes juba aasta praktika peal olnud, nende teadmised sõelutakse läbi ja püütakse otsusele jõuda nende üle. Nüüd aga tahetakse üks osa, nimelt kõlbluse üle otsustamine pedagoogikanõukogu käest ära wõtta ja haridusministeeriumi kätte anda. Minu arwates pole tarwidust selle järele, sest kui wahelpeal peaks selguma, et see wõi teine õpilane mitte küllalt soliidselt ennast üles pidanud ei ole ja kui pedagoogikanõukogu selle kohta mitte otsekohe täpseid andmeid ei saa, siis on ju haridusministeeriumil täieline wõimalus neid andmeid ette panna ja pedagoogikanõukogu tähelpanu selle peale juhtida, et „waa-dake nii ja niiwiisi talitab see õpilane“. Mina arwan, et ükski pedagoogikanõukogu ei taha wälja lasta niisuguseid õpilasi, kes ennast küllalt soliidselt ülewal ei pea, waid iga seminaar peab oma renommeed kalliks ja selle tõttu walwab juba küllalt selle eest, et sarnased õpilased ei saaks kutsetunnistust kätte, kellel kõlblised omadused selleks mitte küllalt kaaluwad ei ole. Sellepärast siis ei ole mingit mõtet ühel alal erandit teha, nimelt kõlbluse üle otsustamist pedagoogikanõukogu käest ära wõtta. Pealegi, üks asi räägib weelgi selle kasuks, et ei saa mitte selles asjas pedagoogikanõukogust mööda minna ja nimelt sellepärast just, et pedagoogikanõukogud tunnawad palju paremini oma endisi kaswandikka, kui haridusministeerium proowikandidaate tunda wõib, keda seminaarid iga aasta wälja lasewad. (W a h e l h ü ü e: Kuidas?) Haridusministeerium wõib anda andmeid, koolinõunikud annawad ka oma andmed ja selle tõttu, kuigi mõni

õpilane mõne wäikse eksituse kogemata teeb, kui mingisugune tühine kaebtus on üles tõstetud, millel ei ole põhja all, siis jaksab pedagoogikanõukogu küllalt õigemmat seisukohta wõtta selle kohta, kas see üksik kaebtus on küllalt kaaluw wõi mitte, selleks, et pedagoogilt kutseõigust ära wõtta sel alal, mille vastu tema kuus aastat on ennast walmistanud. Pedagoogikanõukogu liikmed, õpetajad, kellega õpilane kuus aastat on ühes kaswanud, tunnawad oma õpilasi hingeliselt paremini, kuna aga haridusministeerium otsustab paberi järele. Wiimane igatahes õpilasele pshüholoogiliselt lähedale ei pääse, tema mõtetesse tungida ei jaksa. Ja kui meie ka anname haridusministeeriumile õiguse niiwiisi üksikute faktide, üksikute kaebtuste järele õpilasi otsekohe tagandada, siis anname wõimalust ülekohtu tegemiseks. Ja, et seda ära hoida, tuleb kõlblise ja mittekõlblise ja teoreetiliste hindamiste kaalumise pedagoogikanõukogu kompetentsi jätta. Siiski, kuigi juhtuks, et mõni niisugune õpetaja saab kutsetunnistuse kogemata kätte, siis on haridusministeeriumil täielik wõimalus järgmisel aastal teda tagandada, kui sarnased juhtumised peaksid korduma. Seda wõib haridusministeerium teha, nii et mingit hädaohtu Eesti koolil karta ei ole. Niisugused õnnetud arusaamatused, millest ma rääkisin, hoiatakse sellega ära kui otsustamine pedagoogikanõukogu kätte jääb. Kutsetunnistuse wäljaandmine jäägu, nagu see senni on olnud, täiel määral pedagoogikanõukogu hooleks. Tema oma õpilasi tunneb, ja tema seisab oma renommeed eest walwel. Niisugust kutsetunnistuste wäljaandmise korra bürokratiseerimist, nagu härra Bauer ette pani, ei ole sugugi waja vastu wõtta.

Juhataja **K. Wirma**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **E. Martinson**: On ju teada, et harilik kutsetunnistuste wäljaandmise kord seminaaris oli niisugune, et neid anti wälja pedagoogikanõukogu poolt. Kui nüüd see uus seminaaride seadus seab teistsuguse korra selles mõttes sisse, et pedagoogikanõukogule antakse teatud aeg, terve aasta kaaluda, et kas see õpilane, kes seminaari on lõpetanud, on kutsetunnistuse wääriline, siis igatahes on rohkem kindlustust selleks, et see isik kutsetunnistuse wääriline on. Sest õieti seminaari pedagoogikanõukogu

peab kogu selle aasta aja seda õpilast jälgima, wõib talle teatawatel kordadel teemasid anda, wõib teda koosolekule kut- suda, ühe sõnaga üks aasta töötab ta peda- googikanõukogu walwe all. Ja nüüd tasuks selle eest, et pedagoogikanõukogu on waewa näinud kindlama garantii saa- miseks, et see isik aasta pärast küps oleks kooliõpetaja ametile, tahab härra Bauer'i ettepanek kogu selle asja pedagoogika- nõukogu käest ära wõtta ja anda admi- nistratsiooni kätte otsustada. Minu ar- wates on see täielik umbusaldus pedagoo- gikanõukogu vastu ja sellepärast mitte wastuwõetaw.

**Juhataja K. Wirma:** Riigikogu liikme Bauer'i poolt on ettepanek wõtta paragrahwi juurde märkus järgmise si- suga: „Haridusministeeriumil on õigus keelata õpetaja kutsetunnistuse wäljaand- mist, kui kandidaat oma ebakõlblise üles- pidamisega on näidanud, et ta õpetajaks ei kõlba“. Palun neid, kes selle märkuse poolt on, kätt tõsta. (Hääletatakse, loetakse hääli.) Poolt on 26 häält, vastu — 33, sellega on see ette- panek tagasi lükatud. Palun neid, kes § 18 wastuwõtmise poolt on, kätt tõsta. (Hääletatakse.) § 18 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

**Aruandja E. Martinson (loeb):** § 19. Ülewalmimetatud kursuste töö eest saawad seminaari (gümnaasiumi peda- googilise haru) õpetajad tasu haridusmi- nisteeriumi poolt määratud normide jä- rele.

**Juhataja K. Wirma:** (Hääle- tatakse.) § 19 on nähtawa ena- musega vastu wõetud.

**Aruandja E. Martinson (loeb):** § 20. Igas seminaaris on juhatajal (direk- toril) abi (inspektor) klasside arwu peale waatamata.

Märkus. Ühisseminaarides ei wõi direktor ja inspektor ühest soost olla.

**Juhataja K. Wirma:** (Hääle- tatakse.) § 20 on nähtawa ena- musega vastu wõetud.

**Aruandja E. Martinson (loeb):** § 21. Seminaari lõputunnistuse õmanikul on gümnaasiumi lõpetaja õigused.

Märkus. Lõputunnistus antakse se- minaari lõpetajale kätte seminaari kur- suse lõpetamisel.

**Juhataja K. Wirma:** (Hääle- tatakse.) § 21 on nähtawa ena- musega vastu wõetud.

**Aruandja E. Martinson (loeb):** § 22. Seminaari pedagoogikanõukogu liik- meks on:

- a) seminaari juhataja ja tema abi;
- b) kõik seminaari õpetajad;
- c) seminaari algkooli juhataja;
- d) seminaari algkooli pedagoogikanõu- kogu 2 esitajat;
- e) seminaari arst;
- f) 2 lastewanemate esitajat;
- g) seminaari ülewalpidaja esitaja.

Märkus. Gümnaasiumi pedagoogili- ses harus täiendatakse pedagoogikanõu- kogu wastawalt punkt d ja e ettenähtud liikmetega.

Tähendan selle ettekantud paragrahwi ja märkuse kohta, et ma lugesin tähtede nomenklatuuri järjekorra teistsugusena, kui siin ennem trükitud oli. Siin oli järje- kord niisugune, et see ei olnud ei eesti- keelne ega ka ladinakeelne tähestik. Wõtsin ladinakeelse järjekorra, mis hari- likult tarwitusel ja palun seda wõtta liht redaktsioonilise parandusena. Samuti lugesin märkuses d ja e asemel c ja d.

**O. Gustawson (is.):** (Chr. Kaarna (töer.):) Eitawawawa! Ma kordan siiski härra Kaarna hoiatuse peale waatamata oma teisel lugemisel teh- tud ettepanekut, nimelt wõtta § 22 lõppu punkt l alla järgmine lõige: „Seminaari kahe wiimase klassi õpilaste esitajad, kumbagist klassist üks.“ Teisel lugemisel tehtud paranduse puhul peatasin ma pi- kemalt nende motiivide juures, mis sun- niwad mind meie rühma nimel seda ette- panekut tegema. Ma ei hakka neid uuesti kordama. Tähendaksin ainult mööda minnes härra Bauer'ile, kes oma wastuwäiteid lõpetades suure hurraa- patriootilise hooga püüdis tõendada, nagu oleks meie poolt tehtud parandus umb- usaldusawaldus õpetajaskonnale, et ta seda mitte ei ole. Just wastuoksa. Minu parandus-ettepanek selles seaduses sihhib sinna, et õpilaste ja õpetajate wahel suu- remat wastastikust usaldust soetada. Meie oleme weendunud, et kui kahe wa- nema klassi õpilaste esitajad seminaari pedagoogikanõukogus, siis wastastikune usaldus ja wahekord õpilaste ja õpeta- jate wahel kaugelt parem on, kui ilma selleta.

**H. Bauer** (kristl.): See on minu arwamise järele küll ainukene fakt terwes maailmas, et õpilased pedagoogikanõukogust osa wõtawad ja oma saatuse üle ise otsustawad. Kusagil mujal seda ei ole, ja oleks küll väga originell, kui meie selle punkti sisse wõtaksime. Ja et selle läbi usaldus õpetajate ja õpilaste wahel kaswab, seda ma küll öelda ei saa ja seda peate ka ise tunnistama, et see on otsekohe tehtud kontrolliks õpetajate wastu. Seda fakti tahan konstateerida. See on väga huwitaw, et see just Teie poolt tuleb, kes alati wastasel seisukohal tahate seista.

**Juhataja K. Wirma:** Aruandja lõpusõna ei tarwita. Rkl. Gustawsoni poolt on ettepanek tehtud wastu wõtta lisapunkt järgmisel kujul: „Seminaari kahe wiimase klassi õpilaste esitajad, kumbagist klassist üks.“ (Hääletatakse.) Nähtaw enamuse on wastu — seega on parandus tagasilükatud. Nüüd palun, kes on § 22 wastu wõtmise poolt? (Hääletatakse.) § 22 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

**Aruandja E. Martinson** (loeb): § 23. Hoolekogu liikmeiks on:

- seminaari juhataja, kes ühtlasi ka haridusministeeriumi esitaja on;
- 2 pedagoogikanõukogu esitajat;
- 2 lastewanemate esitajat;
- kooliarst;
- kohaliku maakonnanõukogu esitaja;
- kohaliku linnawolikogu esitaja, kui seminaar linna piirkonnas asub;
- esitaja iga asutuse, isiku wõi toetajate rühma poolt, kes seminaari majanduslikult toetab vähemalt ühe wiendiku majanduslikkude kulude summa suuruses.

Nende esitajate wolitused on makswad selle eelarwe jooksul, mil toetus antud.

**Märkus 1.** Kõik seminaari ja selle algkooli õpetajad wõiwad hoolekogu koosolekust sõnaõigusega osa wõtta.

**Märkus 2.** Pedagoogikanõukogu ja lastewanemate esitajad walitakse igal sügisel peale õpeaasta algust üheks aastaks.

Tähendan selle paragrahwi kohta, et ma tähtede järjekorra muutsin, nagu eelmises paragrahwis, tähendab a, b, c, d, e, f, g nagu see seadusandwas nomenklatuuris maksew. Siis on siin redaktsiooniline

parandus wõi täiendus. Siin on tähendatud enne märkust: „nende esitajate wolitused on makswad selle eelarwe jooksul, mil toetus antud“ see käib muidugi nende kohta, mis wiimases punktis on tähendatud ja sellepärast peaks siin olema mitte uus lõige, waid ühendus „g“ lõikega. Muidu, kui ta uus lõige on, siis tuleb nii wälja, et kõik „nende esitajate wolitused on makswad“ kõikide eelpool punktides tähendatud esitajate kohta.

**Juhataja K. Wirma:** (Hääletatakse.) § 23 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

**Aruandja E. Martinson** (loeb): § 24. See seadus hakkab maksma 1. jaanuarist 1924 a.

**Juhataja K. Wirma:** (Hääletatakse.) § 24 on nähtawa enamusega wastu wõetud. Panen seaduse lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

## 9. Linna- ja alewi- wolikogude ning walla- ja maakon- nanõukogude wo- lituste aja kind- laksmääramise seadus — II luge- misel.

Oma walitsuse komisjoni aruandja **O. Liigand:** Seaduse pealkiri (loeb.): Linna- ja alewiwolikogude ning walla- ja maakonnanõukogude wolituste aja kindlaksmääramise seadus.

**Juhataja K. Wirma:** (Hääletatakse.) Pealkiri on nähtawa enamusega wastu wõetud.

**Aruandja O. Liigand** (loeb.): Linna- ja alewiwolikogude ning walla- ja maakonnanõukogude wolituste aeg, mis 1. jaanuaril 1924 a. lõpeb, määratakse järgnewate walimiste jaoks kindlaks kolme aasta peale.

**A. Janson** (wäljasp. rhm.): Eestimaa töörahwa partei Riigikogu rühma nimel teen ettepaneku sõna „3“ asemele lugeda „1“.

**M. Janson** (sd.): Selles seaduses on tähendatud, et linna- alewiwolikogude ning walla- ja maakonnanõukogude wolituste aeg lõpeb 1. jaanuaril 1924 a., kusjuures järgmiste walimiste jaoks määratakse wolituste aeg kindlaks 3 aasta

peale. Järjekult peaks siis järgnewate walimisnõukogude ja wolituste tähtaeg lõppema niisama 1. jaanuaril. Harilikult lõpewad aga igasugused aruande ja tegewusaastad 31. detsembril, soowitaw oleks, et wolikogude ja nõukogude wolitused lõpeks ka 31. detsembril ja mitte 1 päew hiljem. Siin ei ole ka täpselt ära tähendatud need juhtumised, kus järelwalimised saawad toime pandud. Ei ole ära tähendatud, millal lõpewad järelwalimistel walitud wolikogude ja nõukogude wolitused. Et igasuguseid segadusi ära hoida, teen ettepaneku linna- ja älewilolikogude ning walla- ja maakonnanõukogu wolituste aja kindlaksmääramise seaduses sõnade järele „kolme aasta peale“ juurde lisada sõnad „kunni 1. jaanuarini 1927 a.“

Juhataja **K. Wirma**: Aruandja lõpusõna ei tarwita. Asun hääletamisele selles järjekorras, nagu parandused on sisse tulnud, Rkl. A. Janson'i poolt on ette-

panek tehtud sõna „kolme“ asemele wõtta sõna „üks“. Kes on selle ettepaneku poolt? (Hääletatakse.) Nähtaw enamus on wastu — ettepanek on tagasi lükatud.

Rkl. M. Janson'i poolt on ettepanek tehtud seaduse lõppu juurde wõtta sõnad „kunni 1. jaanuarini 1927 a.“

Kes on ettepaneku poolt? (Hääletatakse, loetakse hääli.) Poolt on 20. häält, wastu 20 häält — ettepanek on tagasi lükatud.

Panen seaduse teksti sel kujul hääletamisele, nagu ta komisjoni poolt on ette pandud. (Hääletatakse.) Seaduse tekst on nähtawa enamusega wastu wõetud — sellega on seaduse II lugemine läbi.

Tänane päewakord on läbi.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 8.20 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **K. Wirma**.

Abisekretäär **J. Wain**.

